

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Seksen ikinci İqtima

29.7.1338 Cumartesi

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	32:33,34	nun tefsiri hakkında Adliye ve Müdafaai	
2. — Azayi kiram muamelâtı	33,48,64	Milliye vekâletleri tezkereleri ve Adliye	
1. — Sinob Mebusu Hakkı Hami Beyin, taktiri üzerine, yoklamada bulunmayanlardan kistelyevm yapılmasına dair verilen karar üzerine müzakere	33:34	Encümeni, mazbataları	34,47,48,56,65:66
2. — Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin, Memurin Muhakamat Heyetinden istifası	34	4. — Teklif	34
3. — Batum Mebusu Edib Beyin, Memurin Muhakamat Heyetine intihabı	34	1. — Encümeni Mahsusun İstiklâl mahkemeleri hakkında kanun teklifi (2/551 mükerrer)	34
4. — Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin, Muvazenei Maliye Encümeni âzalıĝına intihabedildiĝine dair Beşinci Şube Riyaseti tezkeresi	48	5. — Muhtelif evrak	34
5. — Kurban Bayramını tebrik etmek üzere cepheye gidecek olan heyetin Divanı Riyasetçe intihabı	64	1. — Trakya'nın senei devriyei işgali münasebetiyle muhtelif yerlerden gelen telgraflar	34
3. — Tâyini esami ile reye konulan madde	34	6. — Takrir	45
1. — Hiyaneti vataniye müeriminin-den bir kısmının affına dair olan Kanu-		1. — Genç Mebusu Hamdi Beyin, Divanı Riyasetten şikâyeti mutazammın taktiri	45:47
		7. — Müzakere edilen maddeler	34
		1. — Encümeni Mahsusun İstiklâl mahkemeleri hakkında kanun teklifi (2/551 mükerrer)	34:45,47,48:64

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 2,10

REİS — Birinci Reisvekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

REİS — Efendim Celse küşadedildi. Zaptı sabık hulâsası okunacaktır, dinliyelim.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Reisisani Adnan Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Kahveci Hacı Hasan'ın bakiye müddeti cezaiyesinin ve Hücüm Taburundan İsmail ile Hasanoglu Ahmed'in idam cezasının aflarına dair levayih kanuniye Adliye Encümenine, Yalvaç Ahzi Asker Şubesinden yüzbaşı Hakkı Efendinin cezasının affı ile rütbesinin iadesine dair lâyihai kanuniye Müdafaaî Milliye ve Adliye encümenlerine, 14 Eylül 1329 tarihli Tayinat ve yem Kanununa müzeyyel mevaddı havi lâyihai kanuniye ile, emrazı sâriye tahsisatına yüz bin lira ilâvesine, Düşman tarafından ihrak olunan kurada âşar ile tekâlifi sairenin tehiri tahsiline, Irak ve Suriye ile hemhudut olan livalarla Adana vilâyeti jandarma tahsisatına dair levayih kanuniye Muvazeneî Maliye Encümenine, Ferağ ve İntikal harclarına mütaallik lâyihai kanuniye ile Hareirah Kararnamesinin yirmi sekizinci maddesinin tefsirine dair Maliye Vekâleti tezkeresi Kavanini Maliye Encümenine, İkinci sınıf ihtiyat zâbitaniyle Suriye ve Irak ahalisinden olan zâbitanın istifalarına dair levayih kanuniye Müdafaaî Milliye Encümenine, varidatı hususiye tahsilâtına, Tarik bedeli nakdîsinin sureti tahsiline dair Dahiliye Vekâleti tezkereleri Dahiliye Encümenine, Ömer Naci Beyin ailesine hidematı vataniye tertibinden maas tahsisine dair Bursa Mebusu Muhiiddin Baha Beyle rüfekasının teklifi lâyihai Encümenine, Defterihakani Müdüriyeti Umumiyesinin ıslahına dair Muvazeneî Maliye Encümeni mazbatasıyla Çorum Mebusu Haşim Beyin Defterihakani muamelâtına dair takriri

Defterihakani Encümenine havale edildi. Miri ormanlardan kat'edilen Kereste Resmi hakkındaki lâyihai kanuniyenin iadesine dair İktisat Vekâleti tezkeresi kıraat olunarak mezkûr lâyihainın iadesi ve İdi millî ve Trakya'nın senai devriyei işgali münasebetiyle mevрут telgraflara cevap yazılması tensibedildi. Pontüs meselesinden idama mahkûm Aleksandros'a ait develere dair Kütahya Mebusu Cemil Beyin takriri Müdafaaî Milliye ve Dahiliye vekâletlerine havale olundu. Encümenler intihabatına dair tezkereler okundu. Muhakemat Heyetinden istifasına dair Kastamonu Mebusu Besim Beyin takriri okunarak yerine Canik Mebusu Süleyman Beyin intihabı kabul edildi. Mezuniyet hakkındaki Divanı Riyaset kararı kabul olundu. Yenihan hâdisesinden dolayı müebbet küreğe mahkûm Hacı Hasan'ın affına dair teklif ile sülûsanı müddeti cezaiyelerini ikmal edenler hakkında affı umumi ilânına dair teklif ruznameye alındı. Onu mütaakıp celsei hafiyeye geçildi.

(İkinci Celse hafidir.)

Üçüncü Celse

Birinci Reisvekili Vehbi Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat Müdafaaî Milliye bütçesinin nevahi kanununa tekdimen müzakeresi kabul olunarak teneffüs için celse tatil olundu.

Dördüncü Celse

Vehbi Efendi Hazretleri tarafından küşadedilerek istiklâl mahkemeleri vazaifi hakkında bir kanun ihzar edecek olan Encümeni Mahsus Dahiliye, Müdafaaî Milliye ve Adliye encümenlerinden müntahap zevatın esamisi tebliğ olundu. Müdafaaî Milliye bütçesinin heyeti umumiyesi hakkında müzakere cereyan ederek neticede Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin takriri veçhile yeniden tetkik edilmek üzere

re mezkûr bütçe Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyin takiriyle Muvazenei Maliye Encümeni-ne havale edildi, bilâhara Affı Umumi Kanununun tefsirine mütaallik Adliye Encümeni mazbatası kiraat ve müzakere olunarak müzakere kâfi görüldü. Yoklama yapılarak İctimada hazır bulunmıyanlardan kistelyevm icrası karar-gir oldu ve Cumartesi günü İctima olunmak üzere celseye nihayet verildi.

Birinci Reisvekili Kâtip Kâtip
Vehbi Âtıf Hakkı

REİS — Efendim zaptı sabık hulâsası hakkında bir mütalâa var mı?

2. — AZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Sinob Mebusu Hakkı Hami Beyin tak-riri üzerine, yoklamada bulunmıyanlardan kistelyevm yapılmasına dair verilen karar üzerine müzakere*

EMİN B. (Erzincan) — Efendim Perşembe günü yoklama yapılmış, yoklamada 125 âza ile bir karar verilmiş ve mezkûr karar da kistelyevme ait imiş; şimdi 125 âzanın verdiği kararın mûta olup olmadığını Divanı Riyasetten soruyorum. (Doğru sadaları)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Hakikaten Perşembe günü kistelyevme dair olan takrir Meclisin nı sabı ekseriyeti ile kabul edilmiş de-ğildir. Fakat Heyeti Celileniz evvelce, yokla-mada mevcut bulunmıyanlar hakkında kistel-yevm icrasını mutlak olarak tahtı karara al-mıştır. Binaenaleyh verilecek olan takrirlerin reye vaz'ı zaidolduğu gibi takrir vermek de zaittir. Esasen yoklama yapıldıktan sonra ka-rarı sabıka binaen yoklamada ispatı vücut et-miyenlerin esamisinin doğrudan doğruya Ma-kamı Riyaset tarafından Heyeti İdareye tev-dii icabeder. Çünkü kararı mezkûru nakzedecek, tadil veya feshedecek ikinci bir karar yoktur. Binaenaleyh başka bir karara da lüzum yoktur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim gerek Emin ve gerekse Hakkı Hami beylerin dermeyan buyurdukları mütalâata nazaran, nı-sap hâsıl olmaksızın verilen karar keenlemeye-kündür. Saniyen, Hakkı Hami Beyin bahsettiği kararı sabıka istinaden, yoklamada ispatı vü-cut etmiyenlere kistelyevm yapılması kabul edi-liyorsa zannederim ki yoklama yapıldığı halde

bulunmıyanlardan kistelyevm yapılmadığı çok defa vâkıdır. Fakat bendeniz Heyeti Muhtere-meye şunu arz edeceğim : Yoklama yapıldığı va-akit saatin beş buçuk ve binaenaleyh vaktin geç-miş olduğunu (Altı idi sadaları) ve mevsimin yaz olduğunu Makamı Riyaset esbabı mucibe olarak dermeyan etmişti. Bunun fevkinde ola-rak Meclisi Âliye şunu arz etmek istiyorum ki; biz mektep çocuğu gibi yoklama yapılmak va-ziyetinden çok yüksek bulunuyoruz. Böyle bir vaziyette bulunmıyalım, rica ederim. (Gürül-tüler)

MAZHAR MUFİD B. (Hakkâri) — Yokla-mayı talebeden zatîaliniz idiniz.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Hayır, bendeniz yoklama istemedim, ekseriyet yok dedim.

REİS — Efendim, müsaade buyurun. Ortada bir Tefsir Kanunu vardı ve bunun tâyini esami ile reye konması için de on on beş imzalı bir takrir mevcut idi. Bunun üzerine yoklama yap-maya mecbur kaldık, yoklamayı yaparken bir takrir aldık, ki, yoklamada bulunmıyanların kistelyevme tâbi tutulmaları hakkındadır. Bu takriri reye koyduk, fakat o sırada Mecliste mevcudolan 125 zat idi. Şimdi bu 125 zatın ka-bul etmiş olduğu karar mûta mı değil mi? (De-ğildir sadaları)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efen-dim, malûmuâlileridir ki, Meclisi Âlice ittihaz buyrulan her karar ekseriyetle olur. Dün Reis Efendi Hazretleri tarafından reye konulan tak-ririn kabulünde 125 kişinin mevcudiyeti tahak-kuk etmiştir. Binaenaleyh ekseriyet yok de-mektir Onun için bir daha reye konması lâzım-dır. Bu defa reye konulduğunda ekseriyet ol-mazsa kabul olunmaz. (Reye sadaları)

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Müsaade buyurun efendim 7 Haziran 1338 tarihli Divanı Riyasetin bir kararı vardı. O karar geldi, Mec-liste okundu, Meclis onunla her ne vakit yok-lama yapılırsa mevcudolmıyanlardan kistel-yevm yapılmasını kabul etmişti. Binaenaleyh mesele o karar üzerindedir, tekrar reye koy-maya hacet yoktur.

EMİN B. (Erzincan) — Efendim, ben zan-nederim ki, o verilen karar ancak o zamana ait idi. Eğer o ana aidolmamış olsaydı.. (Hayır sadaları, gürültüler) kıyamete kadar patırdı

etseniz yine söyleyeceğim. (Devam sadaları) O, Nizamnamenin 138 nci maddesine taallûk eder bir karar idi ve Nizamnamenin o suretle tadili lâzımdı. Madem ki, Nizamname tadil edilmemiştir. Binaenaleyh bu karar o güne mahsus bir karar idi ve ondan sonra yapılan yoklamalarda dahi çok defalar kıstelyevm yapılmamıştır.

REİS — Müsaade buyurun efendiler. Dün yoklama icrasında bulunmayan arkadaşlardan kıstelyevm yapılmasını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Efendim ekseriyetle kabul olunmadı.

DURAK B. (Erzurum) — (125) kişinin reyini nerede kaldı?

5. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Trakya'nın senei devriyei işgali münasebetiyle muhtelif yerlerden gelen telgraflar*

REİS — Efendim Trakya'nın senei devriyei işgali münasebetiyle gelen telgraflar vardır. Münasip görürseniz Divanı Riyaset lâzımgelen cevabı versin. Gelen telgraflar Viranşehir ile Ayaştandır.

Efendim Divanı Riyasetin münasip veçhile cevap yazmasını tensip buyurursunuz değil mi? (Muvafık sesleri)

Efendiler kıstelyevm meselesine dair vâkı olan gürlütüden dolayı gaflet etmişim. Zaptı sabıkın kabulü reye vaz'olunamadı.. Efendim, zaptı sabık kabul olunmuştur.

2. — *Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin Memurin Muhakemat Heyetinden istifası*

REİS — Mazhar Müfid Beyin Muhakemat Heyetinden istifasına dair tavrı vardır.

3. — *Batum Mebusu Edib Beyin Memurin Muhakemat Heyetine intihabı*

REİS — Bundan sonra sıra Batum Mebusu Edib Beyindir. Münasip görürseniz o intihabedilsin. (Münasip sadaları) Edib Beyin intihabını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

3. — TÂYİNİ ESAMİ İLE REYE KONULAN MADDE

1. — *Hiyaneti vataniye mücrimininden bir kısmının affına dair Kanunun tefsiri hakkında*

Adliye ve Müdafaa-i Milliye vekâletleri tezkereleri ve Adliye Encümeni mazbataları

REİS — Hiyaneti vataniyeden ceraimi sivasiyenin affına dair Kanunun tefsiri hakkında Adliye Encümeninin iki tane mazbatası vardır. Birisi Müdafaa-i Milliye Vekâletinin teklifi, birisi de Adliye Vekâletinin teklifi üzerinedir. Dün bunların müzakeresinin kifayetine dair karar verildi. Tâynini esami ile reye konuldu. Yoklama oldu. Ekseriyet hâsıl olmadı ve bunun da tâynini esami ile reye konulmasına dair on beş imzalı tavrı var. Binaenaleyh tâynini esami ile reyinize vaz'ediyorum. Reyelerinizi istimal buyurunuz. Kabul edenler beyaz, etmiyenler kırmızı verecektir.

4. — TEKLİFLER

1. — *Encümeni Mahsusun İstiklâl mahkemeleri hakkında kanun teklifi (2/551 mükerrer) (1)*

REİS — Efendim reyler toplanıp tasnif olununcaya kadar İstiklâl mahkemeleri hakkındaki lâyihai kanuniye encümeninden gelmiştir. Onun müzakeresine başlayacağız. Münasip görülüyor mu? (Muvafık sesleri) bugün İstiklâl mahkemeleri hakkındaki lâyihai kanuniyenin müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Ekseriyetle kabul olunmuştur. Müzakeresine başlıyoruz. (Müstacelen olsun sesleri) Efendim aynı zamanda müstaceliyetini teklif ediyorlar. Müstacelen müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Müstaceliyetle müzakeresi kabul olunmuştur.

7. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Encümeni Mahsusunun İstiklâl mahkemeleri hakkında kanun teklifi (2/551 mükerrer)*

İstiklâl mahakimi Kanunu

MADDE 1. — İera Vekilleri Heyetince gösterilecek lüzum ve Büyük Millet Meclisince ekseriyeti mutlaka ile verilecek karar üzerine icab eden mahallerde İstiklâl mahkemeleri teşkil olunur.

MADDE 2. — Bu mahkemeler Büyük Millet Meclisinin ekseriyeti mutlaka ve reyini hâfi ile

(1) *Bu kanun teklifi Koçgiri Tahkik Heyetinden gönderilmiş ve hafi celsede müzakere edilmiş olan mazbata üzerine tanzim edilmiştir.*

kendi âzası meyanından müntahap bir reis ve iki âza ve bir müddeiumumiden teşekkül eder. Ancak heyeti hâkimeye târi olan noksanın ikmalini teminen ayrıca bir âza daha intihabolunur.

MADDE 3. — İstiklâl mahkemelerinin vazâifi berveçhi âtidir :

A) Muvazzaf ve gönü ile hizmeti askeriye dâhil olup da firar edenler ve kasten veya ihmâlen firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri bilihtiyar ihfa ve işe ve ilbas edenler hakkında mülki ve askerî kavaninde muayyen cezaları ve esbabı muhaffife veya müseddide mevcut olduğu takdirde yalnız bu fıkradaki cereâime munhasır olmak üzere tensibedeceği diğer gûna derecatı cezaiyeyi hükmetmek.

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hiyaneti vataniye Kanununun muhtevi olduğu cereâimi.

C) Devletin emniyeti hariciye ve dâhiliyesini ihlâl edenler hakkındaki Mülki ceza Kanununun birinci babının birinci ve ikinci faslında muharrer cereâimi.

D) Askerî ve siyasi casusluk ve süikası siyasi icrası ve asker ailelerine taarruz ve tecavüz cereâimi.

H) Seferberlikte tedariki vesaiti nakliye komisyonlarının süüistimalât ve musamahatı hakkında Askerî ceza Kanununa müzeyyel 12 Şevval 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli Kanunu muvakkatin birinci maddesini muaddil 28 Rebiülahır 1333 ve 2 Mart 1331 tarihli Kanunda musarrah cereâimi rüyet etmek.

MADDE 4. — Büyük Millet Meclisi lüzum gördüğü İstiklâl mahkemeleri için üçüncü maddede muharrer vazâiften bir kısmının istisnasına karar verebilir.

MADDE 5. — İstiklâl mahkemelerinin idamdan gayri hükümleri katî olup infazına bitümüm kuvai müselleha ve gayrimüsellehai devlet memurudur. İdam hükümleri Büyük Millet Meclisince badettasdik infaz olunur. Şu kadar ki, müstacel ve müstesna hal ve zamanda idam hükümlerinin dahi Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararıyla mezuniyet verilebilir.

MADDE 6. — İstiklâl mahkemeleri kararlarına bu mahkeme müddeiumumisinin yalnız vazife noktasından hakkı itirazı vardır. Müddeti itiraz yevmi tefhimin ferdasından itibaren

üç gündür ve itirazı vâkı Büyük Millet Meclisince katiyen hallolunur.

MADDE 7. — İstiklâl mahkemesi heyetleri her altı ayda bir intihabolunur. Bu müddetin hitamından evvel heyet tamamen veya kısmen Meclis kararıyla tebdil edilebileceği gibi esbabı teşkilin zevaliyle faaliyeti dahi tatil olunur.

MADDE 8. — İstiklâl mahakiminde vasıtai muhabere ve tebliğ ve tebelluğ Müddeiumumileridir.

MADDE 9. — İstiklâl mahkemelerinin evamir ve mukarreratını infaz etmeyenler veya infazda taallül gösterenler müddeiumumilerinin talep ve sevki üzerine aynı mahkemeler tarafından tahtı muhakemeye alınırlar.

MADDE 10. — İstiklâl mahkemeleri Askerî Ceza Kanununun yedinci faslındaki hukuku emûriyeden maada, hukuku şahsiyeye hükmedemezler.

MADDE 11. — Her İstiklâl mahkemesi ketebe ve müstahdemin maşatı asliyesi şehri yüz lirayı geçmiyecektir.

MADDE 12. — Her İstiklâl mahkemesi ayda bir defa Heyeti Umumiyeye hulâsai hüküm ve mesai cetveli göndermeye mecburdur.

MADDE 13. — Firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli Kanun ile İstiklâl mahkemeleri Kanununun birinci maddesine müzeyyel 26 Eylül 1336 tarihli Kanun ve firariler hakkındaki 11 Eylül 1336 tarihli Kanunun ikinci maddesini muaddil 6 Rebiülevvel 1339 ve 28 Teşrinisani 1336 tarihli Kanun mülğadır.

MADDE 14. — İşbu kanun tarihi neşrinin ferdasından itibaren mer'idir.

MADDE 15. — İşbu Kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

Hiyaneti vataniye Kanunun üçüncü maddesini muaddil Encümeni Mahsusça kaleme alınan maddei Kanuniye

Vaiz ve hitabet suretiyle alenen veya ezmi nei muhtelifede eşhası muhtelifeyi sırsen ve kavlen hiyaneti vataniye cürmüne tahrik ve teşvik edenlerle işbu tahrik ve teşviki suver ve vasıtai muhtelifi ile tahriren ve tersimen irtikâp cüliyen-

ler ve Büyük Millet Meclisinin âmâl ve mekasidına münafi olarak düşman maksat ve menfaatini terviç yollu teşvikat ve tahrikât ve ifsadatta bulunanlar muvakkat küreğe konulurlar. Tahrikât ve teşvikat sebebiyle maddei fesat meydana çıkarsa muharrik ve müşevvikler idam olunurlar.

Izmir Mebusu Trabzon Sivas
Tahsin Ali Şükrü Kısmen muterizim
Vâsif

Canik Karahisarı Sahip
Emin Hiyaneti vataniye Kanununun tadiline
Muhalifim
Mehmed Şükrü

Ertuğrul Mersin
Kısmen muhalifim Kısmen muhalifim
Mustafa Kemal Salâhaddin
Keyseri Karahisarı Sahip
Âtîf Ömer Lûtfi
Âza Erzurum
Kırşehir Mustafa Durak
Sadık

REİS — Efendiler tefsir mazbatasına rey vermeyen varsa lûtfen versinler.

ZEKÂÎ B. (Adana) — Reis Beyefendi münasip görülürse İstiklâl mahkemeleri hakkındaki kanun teklifi tabî ve tevzi edilsin. Ondan sonra müzakere olunsun.

REİS — Efendim müsaade buyurun, bu lâ-yihai kanuniyenin safahatı sizlerce malûmdur. Münasip görürseniz maddelerin birer birer müzakeresine geçelim. Maddelere geçilmesini kabul edenler lûtfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Hayır hayır efendim, heyeti umumiyesi hakkında söz söyleyecek.

REİS — Madde, madde müzakeresi kabul olundu.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — O halde buna rey verilemez. Meclisin yarısı bunun esasına muhaliftir. Binaenaleyh sözümüz vardır. Söyliyeceğiz.

REİS — Efendim heyeti umumiyesi hakkında söz söyliyeceklerin isimlerini yazıyorum. İsimleri yazılan âzayı kiram esamisini okuyacağım. Okunmayanlar varsa lûtfen söylesinler, yazayım.

HASİB B. (Maraş) — Lehte ve aleyhte olanlar tetkik edilsin.

HAKKI HAMÎ B. (Sinob) — Reis Bey bendeniz usul hakkında söyliyeceğim.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Bendeniz de usul hakkında söyliyeceğim.

REİS — Buyurun Refik Şevket Bey.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim bir kanun müzakeresinde mihverî hareketimiz her halde Nizamnamei Dahilîmiz olmalıdır. Mevcut ve müesses bir kanunun lâalettayin beş, on arkadaşın tahta üzerinden kopya etmesi ile ehemmiyetli bir müessesenin tadiline kıyam etmek pek doğru değildir. Binaenaleyh efendim; vaz'ı kanun usulündeki mevzu ahkâma riayeti vecibe addederim. Bu noktai nazardan eğer Nizamnamei Dahilî bize hâkim ise hiç olmazsa bunun üzerinden yirmi dört saat geçmesi lâzımdır. Bendeniz bile kanuncu olduğum halde içinde bâzı nikatı kanuniyeden ve tahrirî ahkâmdan bahsediliyor ki, onun karşısında bendeniz tereddüde düşüyorum. İkinci nokta şayet maddelerin müzakeresine geçilmesi hususundaki karar mevzuubahis ise ona riayet olunsun. Bu kanunda, ne vaz'ı kanun hususundaki ahkâm mevzuubahis ve ne de maddelere geçilmesi hususundaki ahkâm mevzuubahsoldu. Şimdi tekrar heyeti umumiyesi hakkında müzakere açıyoruz. Bizim için mamulünbih olan nedir? Bendeniz anlamıyorum. Onun için bendeniz Heyeti Muhteremeye rica ediyorum ki, harekâtımız Nizamnamei Dahilîye mutabık olsun ve her zaman yaptığımız işler muntazam ve mazbut olsun. Meclisin kararı behemehal bu kanunun Cumartesi günü çıkarılması hususunda değildir. Cumartesine yetiştirilmesi hakkındadır. Cumartesi gününe yetiştiren arkadaşlara çok teşekkür ederiz. Fakat bizim vukuf ve ihatamızı meni ve selbetmek doğru değildir. Bunun Pazartesi günkü içtimada müzakeresine ve yahut yarın sureti mahsusada içtima edip müzakeresine ne mâni vardır efendim?

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Başkumandanlık Kanununda böyle söyliyenlere gürültü yaptınız.

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Bendeniz onlara dâhil değilim ve hiçbir zaman yapmam.

HAKKI HAMÎ B. (Sinob) — Bendeniz bu meselede ne Salâhaddin Bey arkadaşımızın ve ne de Refik Şevket Bey biraderimizin fikirlerine iştirak edemeyeceğim. Mâ'ûmuâliniz Meclisi Âliniz; burada bir arkadaşımızın buyurduğu gibi, Başkumandanlık Kanunu mükerreren tem-

didetmiştir ve her temditte Başkumandanlık Kanunu için bir iki arkadaş tarafından bir lâyiha kanuniye teklif edilmiş ve o gün derhal müstacelen ruznameye alınmak suretiyle o gün o kanunun müzakeresi intaç ve ikmal edilmiştir. Eğer Refik Şevket Beyefendi o kanunun müzakeresi esnasında demiş olsalardı ki; «Efendiler Nizamnamei Dahilimizde her lâyihanın Lâyiha Encümenine gitmesi lâzımdır. Bu, Nizamnamenin sarahati muktazasındandır. Binaenaleyh bunun oraya gitmesi lâzımdır.» deseydi Meclisi Âliniz o lâyiha kanuniyenin üç dört defa teklifatı sırasında böyle karar ittihaz etmiş ve lâyiha kanuniye Lâyiha Encümenine gitmiş olsaydı bu mesele hakkındaki noktai nazarlarına iştirak eder ve cidden Nizamnamede Lâyiha Encümenine gitmesini sarahaten göstermesine nazaran bunun da gitmesi lâzımdır der idik. Buyururlar ki; niçin siz söylemediniz?.. Bendeniz burada her halde - hâtırı âlinizdedir - Karahisarı Şarki Mebusu Mustafa Efendi arkadaşımızın bir takriri de Başkumandanlık Kanununun tadiline dairdi. Onu Lâyiha Encümenine havale edip ve diğerlerini havale etmediklerinden dolayı «Riyaset bitaraflığını muhafaza etmemiştir. Binaenaleyh Riyasetin makamı tebdil etmesi ve bu teklifin de Nizamnamei Dahilî mucibince Lâyiha Encümenine gitmesi lâzımgelir.» dedim. Refik Şevket Bey biraderimiz lütfen dikkat buyursunlar. Eğer bunun için encümene gitmek lâzımgelirse Nizamname mucibince onların dahi gitmesi lâzım idi. Fakat Meclisi Âliniz geçen gün de söylediğim gibi icrai ve teşrii kuvayı haiz olarak fevkalâde bir zamanın doğurduğu bir Meclis olması itibariyle öyle zaman geliyor ki Nizamnamei Dahilî harfiyen tatbik edilmiyor. Binaenaleyh bendenize bir hâdisе vardır. Burada Nizamnamei Dahilî mevzu bahsolamaz. Salâhaddin Beyefendinin buyurdukları gibi her bir kanunun kabul ve ademikabulünün muvafık olup olmayacağı hususlarında arkadaşlarımızın beyanı mütalâaya hakları vardır. Fakat; biliyorsunuz ki bu lâyiha kanuniye bundan birkaç gün evvel birçok münakaşatı icabeden müzakere neticesi Meclisi Âli tarafından Dahiliye, Adliye, Müdafaai Milliye encümenlerinden beşer kişiden mürekkep bir Encümeni Mahsus'a gönderilmiş ve o Encümeni Mahsus iki, üç gün bilâfâsilâ çalışmış ve Meclisi Âliye getirmiştir. Binaen-

aleyh; bu lâyihanın tanzim ve tetkiki doğru-
dan doğruya mahsusan intihabedilen encüme-
ne verilmiştir. Encümen ise vazifesini ikmal
etmiş Heyeti Aliyenize sevk etmiştir. Heyeti
umumiyesi hakkındaki müzakereye gelince;
eğer heyeti umumiyesini reddetmek lâzımgelse
idi Salâhaddin Beyefendinin buyurduğu gibi
söylenecek sözler ya kanunun kabulü veya
reddi hakkındadır. Eğer Meclisi Âliniz bu ka-
nunu reddetmek taraftarı olsa idi bir encü-
meni mahsus teşkil etmezdi. Böyle bir encüme-
nin teşkili ile ondan böyle bir lâyiha istemek
böyle bir kanunun vücubuna kail olduğunu bil-
dirmektir. Meclisi Âlinizce ekseriyetle bu ka-
nunun maddelerine geçilmesine karar verildiği
halde bundan rücu ederek tekrar heyeti umu-
miyesini müzakereye karar vermemesi işte bu
Nizamnamei Dahiliye muhaliftir. Bu itibarla
bu doğru değildir. Her halde maddelere geçil-
meli ve her arkadaş maddeler hakkındaki nok-
tai nazarını söylemelidir. (Doğru sadalar.)

REİS — Efendiler rica ederim, geçen Per-
şembe günü bu kanunun Cumartesi gününe ye-
tiştirilmesi için Meclisi Âliniz bir karar verdi.
O karar icabatından olarak o kanun bugün
müzakere olunacak, bunu tekrara reyî âlinize
vaz'ettik. Bu yirmi dört saat durmalı, kırk se-
kiz saat sonra gelmelidir gibi sözler de var-
dır. (Hayır o varit değildir sadaları) Bununla
beraber efendiler ben bu meselenin ta'cili için
ve heyeti mecmuasının Meclisçe malûm olma-
sına nazaran maddelere geçilmesini reye koy-
dum. Kabul olundu. Fakat birtakım arka-
daşların itirazı üzerine kanunun heyeti umumi-
yesi hakkında söz söylemek için söz yazdık.
Yani Meclisi Âli hangi ciheti kabul edecekse
tesbit buyursunlar. (Hayır maddeleri müzake-
re edeceğiz, sesleri.)

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efen-
dim Makamı Riyaset Meclisin kararını boza-
maz. Meclisi Âli Heyeti Umumiyesinden mad-
delere geçilmesini kabul etti. Bendeniz bu-
nun aleyhinde idim. Fakat bu karar hilâfında
bir daha söz vermek hakkı Makamı Riyasette
yoktur. (Yok sadaları) Ancak Makamı Riya-
set maddeler üzerine söz verecektir. Heyeti
umumiyesi hakkında söz vermek doğru değil-
dir. Arkadaşlar maddelerde söyliyebileceklerini
söyliyebilir. Yoksa heyeti umumiyesinin mü-
zakeresi bitmiştir.

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Reis Bey bir kanunun heyeti umumiyesi müzakere olunmadan maddelere geçilmesini reye koymaya Makamı Riyasetin hakkı var mıdır yok mudur?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bunu Makamı Riyaset reye koymuştur; Heyeti Celile reyini ihsas etmiş ve bir karar ittihaz buyurmuştur. Bunun haricinde, Meclisin kararını Makamı Riyaset feshedemez. Maddeleri müzakere etmek mecburiyeti vardır.

REİS — Efendim Gene Mebusu Hamdi Beyin bir takriri var.

İstiklâl mahkemelerinin vazife ve salâhiyetleri hakkındaki Kanunun ahkâm ve fıkâratına âzayı kiramın tamamiyle kesbi ittıla etmek üzere tab ve tevziyle müzakeresinin Pazartesi gününe tâlikine karar verilmesini teklif eylerim, diyor : Kabul ediyor musunuz? (Hayır sesleri) Kabul olunmadı.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendiler ufak bir noktaya işaret etmek istiyorum. Makamı Riyaset yanlış bir teamül yapmasın diyorlar, hayır efendim, Riyaset doğru hareket etmiştir. Ortayerde mevcut bir kanun vardır. O kanun berayı tadil encümene gitmiştir ve tadil edilerek buraya gelmiştir. Bunun hakkında söz söylemeye lüzum yoktur. Ve şimdi o tadilin doğru olup olmadığını müzakere edeceğiz. Sonra bugün yahut Pazartesi gününe gelince bu da mevzuubahis değildir. Biliyorsunuz ki, Heyeti Vekile Reisinin buradan talebi üzerine bugün müzakere olunup müstacelen çıkması lâzımdır. Çünkü bu kanunun kabulü üzerine teşkil edilecek mahkeme vardır. Onun için tehiri gayriceaizdir. Arkadaşlar az zamanda kanunu tetkik edip söz söyleyemeyiz deyip kanunu tehir ettirmek istiyorlar. Encümeni Fevkalâde Cuma günü oturmıştır ve çalışmıştır ve bu da Heyeti Vekile Reisinin talebi üzerine ve Meclisi Âlinin arzusunu vaktinde yerine getirmek için olmuştur. Binaenaleyh Meclisin kendi sözü mucibince bu kanunu bir an evvel çıkarması lâzımdır. (Muvafık sesleri)

REİS — Efendim malûmuâliniz Makamı Riyaseti de müşkül bir mevkie ilka ettiniz. Evvel reye koydum sonra da birtakım arkadaşlar, kanunun heyeti umumiyesi hakkında söz söylensin, dediler. (Hayır sesleri) Kararı sabık veçhile maddelere geçilmesini kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Birinci maddeyi okuyoruz.

İstiklâl mahakimi Kanunu

MADDE 1. — İera Vekilleri Heyetince gösterilecek lüzum ve Büyük Millet Meclisince ekseriyeti mutlâka ile verilecek karar üzerine icabeden mahallerde İstiklâl mahkemeleri teşkil olunur

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Efendim birinci maddede encümen fazla bir gayret göstermiştir. Diyor ki; ekseriyeti mutlâka ile vereceği bir karar üzerine... Büyük Millet Meclisi ekseriyeti mutlâka olmadan karar vermez ki... Bunu Nizamnamei Dahilî tâyin ve tahdidetmiştir. Kâfî mukarrerat ekseriyeti mutlâka ile ittihaz olunur. Binaenaleyh; ekseriyeti mutlâka tâbirini oradan kaldırmak lâzımdır. Bu fazla şeyi maddeye koymıyayım, onu arz etmek istedim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim Ziya Hürşid Bey biraderimizin söylediği doğrudur. Fakat zaman zaman reyî izafi meselesi Meclisi oldukça meşgul ettiği için sarahati iltizam eden encümen bu noktanın sarahaten beyanını muvafık gördü. Çünkü geçenlerde bir reyî izafi meselesi, Meclisi satlerce işgal etmiştir. Bu kaydı bu noktayı nazardan koyduk efendim.

REİS — Efendim birinci madde hakkında başka söz isteyen yoktur. Maddeyi aynen reyinize koyuyorum, kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Birinci madde ekseriyeti azîme ile kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Bu mahkemeler Büyük Millet Meclisinin ekseriyeti mutlâkası ve reyî hafi ile kendi âzası meyanından müntahap bir reis ve iki âza ve bir müddeiumumiden teşekkül eder. Ancak heyeti hâkimeye tari olan noksanın ikmalini tenânen bir âza daha intihab olunur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim burada bir reis ve iki âza diye tefrik doğru değildir. Bir kere intihabı yaparken birini reis ve diğer ikisini âza diye intihabetmek - Meclis âzası aynı şeraiti haiz olmak itibarıyla - muvafık idare olamaz. Mahkemeye memur olan arkadaşların kendi aralarından bir reis intihabetmeleri ahenk noktasından daha muvafık ve musiptir.

(Heyeti Vekile Reisi nasıl tâyin edilir? Sesleri)

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — Bendeniz; mahkeme; Meclisin kendi âzası meyanından müntahap üç âza ve bir müddeiumumiden teşekkül eder demeyi; ahengi temin noktai nazarından daha muvafık buluyorum. Hattâ bendenize

kalırsa beş âza intihabetmeli. Bunlar kendi aralarından birini reis olarak ve bir tanesini de müddeiumumi olarak tefrik eylemelidir. Bir de âza ihtiyat olarak kalır. İntihap esnasında burada âzayı reis ve müddeiumumi diye tefrik etmek, bizim maksadı teşekkülümüzle ve haiz olduğumuz sıfat ve salâhiyet itibariyle de doğru olmaz.

Bir ihtimal daha arz edeyim; müddeiumumi olarak intihabettiğimiz zat bilfarz hasta olursa, ihtiyat âza olarak intihabettiğimiz zatın, evvelce müddeiumumi olarak intihabedilmemesi yüzünden, ihtiyat âzanın o vazifeyi görmesi imkânı da münselibolur. Onun için âza noksanını ikmal etmek üzere intihabettiğimiz arkadaş; indeliktiza; müddeiumuminin mazereti bulunduğu zamanda; müddeiumumilik vazifesini de görebilecek bir vaziyette olmalıdır. Bu ihtimalleri düşündüğüm için bendeniz arz ediyorum ki beş arkadaş intihabedilmeli, bunlardan birisi ihtiyat olarak kalmalı ve bu beş arkadaştan biri kendi aralarından intihaben riyaset vazifesini ve bir diğeri de müddeiumumilik vazifesini deruhde etmelidir. Ve bizim burada reis diye birini intihabımızdan ziyade; esnayı muhakeme de kimin daha ziyade ve daha iyi vazife riyaseti ifa edebileceği; gece ve gündüz beraber çalışan arkadaşlar arasında daha amelî ve daha musip bir şekilde anlaşılabilir. (Ya uyusulamazsa, sesleri) Onun ihtimali yoktur efendim. Bu kadar zamandan beri İstiklâl mahkemeleri vardır; aralarında riyaset ihtilâfı olmamıştır. Onun için bendeniz maddenin arz ettiğim şekil dairesinde tadilinde bir mahzur olup olmadığını Encümeni Mahsus arkadaşlarımdan soruyor ve mütalâalarını almak istiyorum.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Encümen; Reis ve Müddeiumuminin Meclisçe ayrı ayrı intihabını; İstiklâl mahkemesinde bulunan arkadaşların gösterdiği lüzumu nazarı dikkate alarak teklif etmiştir. Çünkü Riyaset meselesinin kendi aralarında ihtilâfatı mucibolduğu, İstiklâl Mahakiminde bulunan arkadaşlar tarafından söylenmiştir. Hiç şüphesiz ki, Encümen de, Meclisi Âlinizin kendi arkadaşlarını daha iyi tanınması suretiyle riyaset için intihabedilecek arkadaşın daha iyi intihap ve tefrik olunacağını nazarı itibara almış ve muamelenin intizamı noktasındandır ki, bu ciheti tervecetmiştir.

Bilhassa müddeiumumilere gelince; encümeni şu noktayı ehemmiyetle nazarı dikkate almıştır: Müddeiumumi olacak arkadaşın her halde erbabı hukuktan olması matluptur. Çünkü müddeiumumileri buraya koymaktan maksat; yegâne istihdaf olunan maksat; kanunun hüsnü cereyanını temin etmek ve mahkemelerin İstiklâl mahkemelerine verilen vazaif dairesinde ifayı vazife edip etmediklerini Meclisi Âli namına murakabe tahkik ve takibetmek ve mahkeme o hudut ve salâhiyetin haricine çıktığı zaman, müddeiumumilerin bundan Meclisi Âliyi haberdar etmesi ve mahkemeleri dairei salâhiyetine irca eylemesi arzu ve emeline mâtuftur. Bütün mahakimde, şimdiye kadar yalnız Rusya'da ki (Çeka) mahkemeleri müstesna olmak üzere; müddeiumumiler bulunmuştur. Bu müddeiumumilerin mahkemelerde bulunması mahkemeye kanun arasındaki adalet ve intizamı temin içindir. Bu itibarla müddeiumumilerin kıymetini ve bilhassa erbabı hukuktan olmasını nazarı dikkate alan encümen, bu suretle intihaplarını ehemmiyetle ve nazarı teemmül ile görmüştür. Maahaza Meclisi Âli istediğini intihapta muhayyerdir. Esasen takyidin aleyhinde bulunan Meclisin noktayı nazarına göre, biz bu hakkı intihabı da takyidetmeyi muvafık görmedik. Encümen yalnız esbabı mucibede bunu Meclise arz etmeyi bir vazife bilmıştır.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Sivas) — Efendim İstiklâl mahkemesine reis ve âza ve müddeiumumi olabilmek için evsafı kanuniyeyi haiz olmak lâzımgelir. Büyük Millet Meclisi âzasından olmakla; kimsenin her işi yapabilmek kudretini haizim diye dâva etmek hakkı değildir. Bu Meclise intihabolunanlar bâzı işi yapabilir ve belki bâzı işi de bilfiil yapamaz. Her ferdimiz her işi yapabiliriz diye iddia etmek hodkâmlıktır.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Bu işi yapabileni göndeririz.

MUSTAFA TAKİ Ef. (Devamla) — Belki ben iyi seçmem. Onun için benim reyime bırakmak doğru değildir; kanun bunu takyit ve tefrik etmelidir. Gerek reis ve gerek âza ve müddeiumumi olsun, her üçünün de evsafı kanuniyeyi haiz olmasını şart olarak maddeye vazı ve ilâve etmek lâzımdır. Mehmed Şükrü Beyefendi, Meclis takyidolunmasını diye bu şart konulmamıştır yolunda bir söz söyledi. Meclis, kanunla takyidedilmiş olursa bunu ala Meclisin şerefine ve şanı-

na bir nakîsa gelmez. Zira kanun ile takyide-dilmiş olur. Kanun ile mukayyedolmamak bir nakîsadır. Yoksa kanun ile mukayyedolmak Meclisin şerefine hâlel vermez. Bakın, alelâde bir mahkemeye bile reis ve âza olabilmek için evsafı kanuniye arıyoruz. Halbuki bu mahkemeler, fevkalâde mahakimdir ve idam hükümleri verecektir. Ve hükümleri kabili istinaf ve Temyiz de değildir. Şimdiki yazılışa göre... Onun için elbette büyük ihtisas sahibi zevat aramak iktiza eder. Meclisimizin içinde de lehülhamd erbabı ihtisas bulunabilir. Binaenaleyh buralara mektebi Hukuktan neşet etmiş ve bilfiil tecrübelerde bulunmuş zevatın intihapları lâzımdır.

REİS — Hüseyin Avni Bey buyurun.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bendeniz vazgeçtim, vâkı olan mütalâalara iştirak ediyorum.

Dr. TEVFIK RÜŞDÜ B. (Menteşe) — Arkadaşlar bu madde kanuniye metnindeki müddei-umuminin, Meclisten olmasına taraftar değilim. Çünkü Meclis İstiklâl mahkemesi esasını kabul etmekle, şu alelâde bildiğimiz âdi zamanlara ait ve bildiğimiz, ihtilâl, inkılâp haricindeki esasa hukukiyeye ait mahkemelerin haricine çıkmıştır. Ve bununla asıl sebebi içtimai olan maksadı müdafaa ve temin etmek istemiş, binaenaleyh bu âzalığı da, Meclis âzasına siyyanen vermiştir. Bu iş için yalnız arkadaşlarımız içinden hukuk mütchassısı aransa ve bu fikir galip gelseydi, böyle bir mahkeme yapılmasına lüzum kalmazdı. Şu halde mademki siyyanen maksadı içtimaiyi müdafaa etmek, Meclisin ve memleketin asıl maksadını temin etmek üzere muvakkaten yapılmış bir müessese huzurunda bulunuyoruz, orada müddei-umumilik hakkını gerek umum ve gerekse husus namına müdafaa edecek bir zata vermemek, hakkı dâva ve müdafaayı mürtefi etmek demektir, ki iyi bir şey değildir. Onu temin edebilmek mutlaka, müddei-umumiliği, müddei-umumilik yapmaya hakkı olan zevata hasretmelidir. Binaenaleyh mahkeme nezdindeki müddei-umumilerin; eğer muhakeme casusluk ve hiyaneti vataniye gibi bir şey ise doğrudan doğruya bulunduğu memleketteki adli müddei-umumi; yok, mahkeme askeri fiare teşvik ve doğrudan doğruya Hükümetin askeri kısmına veya zâbitanına veya ümerasına ait bir iş ise ve onun sanatla alâkası varsa o za-

man da ciheti askeriyenin mahakim kısmından bir müddei-umumi olmasını kabul etmeliyiz. Hulâsai mâruzatım müddei-umumiliğin Meclis âzasından değil, Meclis tarafından müntahap değil, doğrudan doğruya devairi adliye tarafından müntahabolmasını ve bu suretle efkârı umumiye ve enzârı âmmeye; her işi Meclise inhisar ettirmek istemediğimizi göstermeliyiz.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Efendim, bundan evvelki İstiklâl mahkemeleri hakkındaki madde kanuniyede malûmuâliniz Meclis âzasının hepsi İstiklâl mahkemesi heyetine âza olarak intihabolunur. Onlar içlerinden birini kendilerine reis intihabederlerdi. Bu usulün devamını Refik Şevket Bey biraderimiz buyuruyorlar. Halbuki bu, İstiklâl mahakimi heyeti arasında daima dedikoduyu mucibolmuştur. Meselâ Refik Şevket Bey biraderimize soruyorum; İstiklâl mahkemesinde bulunduğu zaman reis iken kendileri hakkında ne kadar dedikoduya şahid olmuşlardır? Ve zabıtları nasıl imzalar? Haftada bir reis değişir, sen bu hafta aşağı imzalıyacaksın, ben yukarısını imzalıyacağım, çünkü aramızda bir fark yoktur, çünkü hepimiz mebusuz, aynı sıfatı haiziz gibi birçok dedikodular olmuştur. Kastamonu İstiklâl Mahkemesinde bulunan bir arkadaş bunu söylemişti. O arkadaşımız bize demiştir ki, siz içinizden birisini reis intihabetmişsiniz. Ne hakkınız var? Hepimiz mebusuz. Biz Kastamonu'da iken her hafta birimiz riyaset yapıyorduk, hattâ zabıtları, ilâmları bile öyle imza ediyorduk, diyordu. Bu kadar ihtilâf zuhur etmişken yine eski kanunu muhafaza etmek doğru değildir. Encümenin bu teklifi daha doğru ve daha muvafıktır.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Bu hususta dedikodu yoktu. Müsavat olmuştur.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Beyefendi buyuruyorlar ki müsavat için yaptık. Demek ki eski kanunda müsavat yoktu, bu kanun müsavat temin ediyor. (Handeler)

ÖMER LÜTFİ B. (Amasya) — Bendeniz Refik Şevket Bey biraderimizin fikrine iştirak edemeyeceğim. Filhakika âzalar aynı dereceyi haizdir, buna şek ve şüphe yoktur. Fakat zaten dünyada iki mahlûk yoktur ki birbirine tamamen benzesin. Buna imkân yoktur; iki parmağın çizgileri bile birbirine benzemez.

Eğer âza müsavâtı mutlaka içerisinde çalışacak denilseydi, encümenlerde, şubelerde; rüesa; hattâ bu kürsî mullâda da Riyaset olması lâzımgelirdi. Çünkü hepimiz intihapta müsaviyiz. Her halde içimizden bir reis intihabı mecburidir. Avrupa'ya yarım bir heyeti muhahhasa gider, birisi reis, ikisi âzadır ve hattâ ikisi de müsavidir. Şu halde bir mahkeme için bir reis lâzım olduğuna göre o reis aralarından intihabedildiği zaman işi ne kalar ihlâl edecek ise, Heyeti Celileniz tarafından intihab-olunduğu takdirde elbette daha az ihlâl edilmiş olacaktır. Bundan dolayı Reisin Meclisten intihabına bendeniz de taraftarım. Müddeiumumi meselesine gelince; bittabi müddeiumumiye her mahkemede lüzum vardır. Beşinci olacak âza müddeiumumi hastalanacak veya gaybubet edecek olursa ona vekâlet eder. Fakat bundan dolayı madde kanuniyenin ikinci fıkrasını ancak (Heyeti hâkimeye tari olan) tâbiri yerine, (Ancak heyeti mahkemeye tari olacak noksanın) tarzında tashihi lâzımgelir ki beşinci âza mahkeme noksanını indeliktiza ikmal etsin.

Bir de Tefvik Rüşdü Beye cevabım vardır; Tefvik Rüşdü Bey buyurdular ki; o meslekten insanlar ayrılmalı, yani bir cürmü askeriden dolayı ise müddeiumumi orada bulunan bir zâbit, idari bir iş ise mahallî müddeiumumisi olsun diyorlar. O halde efendiler demireliğe mütaallik bir dâva varsa müddeiumumiyi bir demireiden yapmak lâzımgelir. Mesalike ait cürümler mütenevvidir. Bunu her mahkeme görebilir, öyle zamanlarda müddeiumumiler o vazifeyi göremez. O sanata ait ehlihibre mi derler, heyeti udûl mü derler, ne derler? İşte onu çağırırlar. Onunla müşavere ederek müddeiumumi de istifade eder. Kendilerinin bu husustaki fikrini kabul edemem. Yalnız maddenin ikinci fıkrasındaki (hâkime) yerine (mahkeme), (olan) yerine (olacak) suretinde tashihini istiyorum.

MAHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Ömer Lûtfi Beyin teklifini encümen kabul ediyor.

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Efendiler böyle fevkalâde mahkemeler teşkili zaten Kanunu Esasimizin madde mahsusasiyle memnurdur. Fakat ihtilâl harbinde olduğumuz için bunu tecviz ediyoruz. Buna peki diyelim. Fa-

kat acaba bu mahkeme heyetinin bizzat Meclis Heyetinden olması ne muhassenatı câmidir? Bendeniz zannediyorum ki bunda lâzım olan halkı ikna için, diğer mahkemelerden daha ziyade itina olunmak ve daha ziyade hak ve adaleti gözetmek lâzımgelir. Zira umumun nazarı bu İstiklâl mahkemelerindedir. Hattâ bu İstiklâl mahkemeleri o kadar mühimdir ki bunların verdikleri hükümler diğer mahkemelerin hükümleri gibi kabili istinaf ve temyiz de değildir. Verdikleri hüküm katîdir. Böyle olduğuna nazaran bunu ahlîmiyya Meclise hasredip de ehlini bulmaksızın hâkim intihabetmek niye olsun, buna ne lüzum vardır? Bunu Adliye Vekâleti Mahkemei Temyiz âzası derecesinde erbabı iktidardan intihabetmelidir. Ancak, memuriyetlerini tasdik için Meclise gelir. Ona bir şey diyemem. İradei Seniye makamında olur. Rica ederim, bu mesele pek mühimdir, bunu Meclise hasretmek katiyen doğru değildir. Hem - ayıp değil ya - gücenmiyelim. Bizim Heyetten bu memuriyete giden zevat hankisi ise hiçbir vakit lâubali hareketten feragat etmemiştir. Çünkü mevkii, müstahkemdir, tahtı muhakemeye almaktan korkmaz, mesuliyetten korkmaz, ne vakit oradan gelir, yine burada (200) lira mevcuttur. Daha neden korksun? (Handeler) Eğer hariçten yaparsak onlar korkarlar, daha âdilâne hareket ederler. Vukûfları da daha ziyade olur. Ya şuna ne dersiniz? Kanunu Esasimizde mevcut bir esas olduğu halde, Nizamname ve Nisabı müzakere Kanununa da bir madde mahsusa koyduk, biz dedik ki; mebuslukla memuriyet hiçbir vakitte bir zatın uhdesinde içtima edemez. Biz kuvvei icraiyyeye de hâkimiz diyerek bunu hâkimiyet sıfatıyla istimal etmiş oluyoruz. Rica ederim, bu katiyen doğru değildir. Çünkü biz; hiçbir vakitte gerek heyeti mecmuamız ve gerek teker teker hiçbirimiz icra salâhiyetini haiz değiliz. Buna emin olunuz. Teşkilâtı Esasiye Kanununda icra salâhiyetini haiz olmamız, bir emriitibari-dir. Biz Hükümeti inkısam ettiği devair vasıtasıyla idare edeceğimizi yine o Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzda tasrih ettik. Ancak biz hükümümüzü vermek, yani neticeyi tâyin için salâhiyeti icraiyyeyi haiziz. Yoksa böyle kuvvei icraiyyeyi fiilen haiz değiliz. Yani kırmak, dökmek bu gibi vazife Hükümete ait bir vazifedir. Bu, Hükümetin vazaifinden, yani icraya

terk ettiğimiz vazaif cümlesindedir. Tasdik de İradei Seniye noktasından Meclisin tasdikıdır. Ben bunu doğru bulmuyorum, hem Meclisten bir adam hiçbir zaman bir milleti temsil etmez. Bu doğru değildir. Hassaten bu, memuriyettir, bu kanunun burasını düzeltirseniz bu mahkemelerden daha ziyade istifade olunur, etmezseniz işler çorbaya döner.

SALİH Ef. (Erzurum) — Efendim muhterem, tecrübekâr Mustafa Bey biraderimizin buradaki beyanatını tasdik için, iki söz de bendeniz söylemek istiyorum. Efendiler hiçbir şahıs; hiçbir hâkim; hiçbir vakitte lâyüsel olamaz. Çünkü, insanlar, hatadan salim değildir. Binaenaleyh Mustafa Beyin dediği gibi, eğer İstiklâl mahkemelerini hariçten muktedir, hukukperver, hukuka aşına zevattan teşkil edersek o heyet, hem Meclisi Âliden, hem vicdan mesuliyetinden ve hem de memleketin kendilerini mesul edeceğinden korkarak işi daha iyi kavrar ve her halde daha iyi iş görür. Binaenaleyh bendeniz de teklif ediyorum; her halde bu mahkemelere, hariçten âza kabul edelim vesselâm.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Efendim Karahisarı Şarki Mebusu Muhterem Mustafa Beyin tekliflerine bendeniz de tamamen mutabıkım ve Meclisi Âli halen, âtiyen bu memleketteki haysiyeti teşriye ve icraiyesinin ve ilâmaşallah icra ve teşri kuvvetlerinin kendisinde kalmasını temin için kendisini bilhassa kaza meselelerinde fazlaca bulaştırmamalıdır. Tasavvur buyurursunuz ki her icra hareketi mukabilinde bir tenkid vardır. Siz ne kadar âdil insanlar gönderirseniz gönderiniz, icraat mukabil tarafta, mukabil bir tesir icra edecektir. Binaenaleyh bu memlekette en büyük mevkii olması lâzım gelen efkârı umumiyei milliyeyi Meclisi Âli, gerek halen ve gerek âtiyen Meclis aleyhine sevk ve tahrik edebilecek her türlü icraattan sakınmalıdır. Bu gibi vazaifi başkasına yaptırmalıdır. Kendisi hâkim bir vaziyette kalmalıdır. Bendenizin, İstiklâl mahkemelerinin esasına ve ruhuna muarız olduğum sırf bu noktadır. Fakat mademki memlekette, eskâli edliyenin haricinde olarak; icraatı katî, hükmü şedit ve seri bâzı mahakimin teşkiline lüzum görüyorsunuz; yapınız, fakat âzasını hariçten intahab etmemeye bir sebep yoktur. Bu mesele, her şeyden evvel, ehliyet meselesidir. Cümlemiz itiraf

ve tasdik ederiz ki bir mahkemede, ehliyet ne kadar yüksek olursa işler daha musib olur, binaenaleyh Meclisin en ehliyetli ve isabetli arkadaşlarını şuraya buraya dağıtması suretiyle ayırması, kendisini kuvve teşriye ve icraiyesinde za'fını muciptir ve bu da muhakkaktır. Şu ve bu gibi esbap dolayısıyla istiklâl mahkemesi âzalarının Meclisi Âli âzası meyanından intihabedilmesi için bendeniz, doğru bir sebep göremiyorum. Elinizde Mustafa Beyin buyurdukları gibi Mahkemei Temyiz var ve Mahkemei Temyiz âzaları gibi salâhiyeti haiz olabilecek ricali adliyemiz vardır. Bunlardan istediğiniz gibi bir mahkeme teşkil edebilirsiniz. İsterseniz mahkeme de bir müddeiumumii millet olmak üzere, içirimizden bir âza bulundurursunuz ve o âza, o mahkemenin bütün icraatını Meclisi Âlinin noktai nazarına göre yapar ve Meclisi Âli onun bütün hareketini murakabe edebilir.

Hulâsa bendeniz, esas itibariyle, fevkalâde salâhiyet ile mahkeme teşkiline taraftarım ve böyle bir mahkemeye ihtiyacolduğuna kaaniim. Fakat Meclisten olmasına muarızım. Meclis isterse Müddeiumumi sıfatıyla kendisinden bir âza bulundurabilir.

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Hiç lüzumu yok.

SALÂHADDİN B. (Devamla) — Olmasa da olabilir. Yani arzu ederse bulundurabilir. Binaenaleyh âzalarının memlekette en yüksek ehli iktidar olan ricali adliyeden olması ve Meclisin doğrudan doğruya bu işe kendi elini sürmemesi daha yüksek, daha doğru bir şeydir. Mustafa Beyin teklifi ikinci maddenin değişecek olan bir fıkrasıdır; o da «Meclisin ekseriyeti, mutlakası ve reyi hafi suretiyle müntahap» tâbiridir. Bu tâbir yerine başka bir tâbir konacak, bendenizin teklifim üçüncü maddenin müzakeresine geçmek ve ikinci maddeyi encüme havale ederek müstacelen bu maddeyi tashih ettirmektir.

HASİB B. (Maras) — Salâhaddin Bey! Bu kanun giderse eski kanun baki kalır mı?

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim bu mesele encümeni âlinizde nazarı dikkate alınarak müzakere edildi. Fakat tasvibedilmedi. Esbabı; malûmuâliniz İstiklâl mahkemelerine verilen salâhiyet gayet vâsidedir. Belki Heyeti Aliyeniz kendi âzasından olmıyan bir heyete bu salâhiyeti tevdi etmekte biraz kışkanç olabilir. Sonra Meclisi Âlinizin...

HASAN B. (Trabzon) — Bu lâyiha mucibince vermiş olduğunuz salâhiyet eski kanundaki salâhiyetin cüz'üdür. Eski kanundaki salâhiyeti verirseniz anlarım. Fakat bu kanunla İstiklâl mahkemesine verdiğiniz salâhiyet, diğer mahkemelerin salâhiyetinden, yani alelâde mahkemelerin salâhiyetinden daha dar ve daha cüz'idir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Siz onu affedersiniz beyim. Hükümleri katidir ve kanaati vicdaniyeleri de gayet yüksektir. Efendiler Meclisi Âlinizin istihdaf ettiği hedefi takibedecek ancak Meclisi Âlinizin âzası olabilir. Hariçte erbabı hukuktan teşkil edilecek İstiklâl mahakimi heyeti Meclisi Âlinizin takibettiği siyaseti dahiliye ve hariciyeyi elbette Meclisi Âlinizin âzasından bulunan zevat kadar idrak edemez. Aksini iddia etmek doğru olamaz. Biz her gün, her suretle Mecliste vukubulan aleni ve hafi müzakeratı ve saireyi dinliyoruz. Rica ederim; bizim en mühim mesailimizden, icrai salâhiyetle akdetmiş olduğumuz celse hafiyelelerden haricin haberi var mıdır? Hariç sizin o husustaki noktai nazarınızı biliyor mu? Eğer Meclisin bütün bu siyaseti açıksa ve açık olacaksa İstiklâl mahkemelerini hariçteki memurlardan teşkil edebilirsiniz. Fakat o memurlar sizin haiz olduğunuz salâhiyeti, kudreti haiz değildir. Korkacaklardır, sınırlarına hâkim olamayacaklar ve iş göremeyecekler ve o suretle ifayı vazife edemeyeceklerdir. İstiklâl mahkemelerinin kuvvet ve kudretini aratıran şey, İstiklâl mahkemelerine vermiş olduğunuz salâhiyetten başka, İstiklâl mahkemelerini teşkil eden âzanın haiz olduğu kuvvet ve kudret, icrai ve teşriî salâhiyettir. Onun kuvvet ve kudretinin yüksek olması buradadır. Halk üzerindeki tesiri de buradadır. Binaenaleyh bu noktai nazarı kabul etmek lâzımdır.

Sonra efendiler biz bu noktai nazarı kabul edecek olursak niçin İstiklâl mahakimi hakkında kanun yapıyoruz? Bendeniz bunun tamamen zait ve bilüzum olduğuna kaanüm. Hükümet lüzum gördüğü yerlerde ve bu gibi tehlikeli, fevkalâde anlarda derhal divan harbi örfiler teşkil eder ve onun başına da askerî medd'umumilerini kor ve o suretle ifayı vazife eder ve nitekim 5 - 6 senelik Harbi Umumi içinde de bu suretle en mühim hâdisat halledilmiş ve muhakeme edilmiştir. Eğer bunun hakkın-

da müttefik isek, hariçten yapılması kabil ise burada İstiklâl mahkemeleri hakkında kanun yapmaya lüzum yoktur. Geçer gün Rauf Beyefendi Hazretlerinin de teklif ettiği veçhile «Bize salâhiyet verin, biz tehlike gördüğümüz yerde İdarei Örfiye ilân edelim. Ve o suretle vazifemize devam eyliyelim.» dediler. Fakat siz bunu vermekte kışkançsınız. Onun için «Biz İstiklâl mahkemelerini istiyoruz.» dendi ve bu zaruret ki bize İstiklâl mahkemelerini teşkil ettiriyor ve bu İstiklâl mahkemeleri hakkında bir kanun yapıyor. Bu noktai nazardan mezkûr mahkemeler âzalarının hariçten tâyinini encümeniniz kabul etmemiştir. Yani müzakere edilmiştir, fakat bu noktai nazarı ileri sürülerek kabul edilmemiştir. Meclisi Âliniz tasvibedecek olursa şüphesiz ahkâmı tatbik edilir. Fakat şu halde bendenize istiklâl mahakimi hakkında kanun yapmaya lüzum yoktur. Sonra müddeiumumilerin hariçten olması denildi. Evvelece de arz ettiğim veçhile müddeiumumilerin erbabı hukuktan olmasına dikkat edilmesini encümen nazarı dikkate almıştır. Bu çok lâzımdır. Müddeiumumi bulunması demek, işlerin hüsnücerayanı hüsnüsuretle, kanun dairesinde yapılıp yapılmadığını takibetmek demektir ki, bu, her halde ilmi hukuk tahsiliyle olabilir. Ve başka türlü olmaz. Yalnız hüküm meselesi değildir.

Sonra, hattâ encümünde birkaç arkadaşımız tarafından ileri sürüldü ki; mahkemenin reisi ve âza içinde her halde birisi erbabı hukuktan diğerinin askerden olması lâzımdır. Zira bunun içinde askerî mesail de vardır. Onun da ihtisasından istifade etmek lâzımdır. Hem ihtisası askerî, hem hukuki malûmat bir araya gelerek işler yürütülürse daha kuvvetli olur, dendi. Biz ancak bir şey için bu ihtisas meselesini maddeye koymadık. Meclisi Âlinizin hakkı intihabını takyidetmemek için bu cihetin yalnız intihap esnasında nazarı dikkate alınması hususunu esbabı mucibe mazbatasında zikretmeyi münasip bulduk. Binaenaleyh encümenin kanaati budur ve bu noktai nazardan Mustafa Bey arkadaşımızın teklifi kabul edilmiştir.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Efendim arkadaşların hepsi esasta müttefikdir. İstiklâl mahkemelerinin vücuduna lüzum vardır, diyorlar. Fakat istiklâl mahkemeleri Meclisten mi intihab edilsin, yoksa hariçten mi? Meclisten olursa ne şekilde olmak lâzım? Noktai münakaşa, noktai ihti-

lâf budur. Ben de esas noktai nazarından bu gibi kazai ve icrai olan vazaihin Meclis haricinde kalmasına taraftarım.

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) — Öyle ise İcra Vekilleri de hariçten intihabedilsin.

HASAN BASRİ B. (Devamla) — Efendiler bâzı arkadaşların buyurdıkları gibi, Büyük Millet Meclisi bu milletin ilk ve son istinatgâhı maddisidir. Büyük Millet Meclisinin ne gibi şerait içinde teşkil ve intihabedildiği henüz unutulmamıştır. Evvelce de bilmünasebe arz ettiğim gibi Büyük Millet Meclisinde bulunan arkadaşların Büyük Millet Meclisinde âza olmasıyla her şeye muktedir olması lâzımgelmez. Bu âzayı kiraman Heyeti Umumiyesi elbette yüksek bir kudreti fikriye gösterir. Eğer bunu inkâr edersek o vakit Büyük Millet Meclisinin çıkaracağı kanunların gayrimuteber olması lâzımdır. Büyük Millet Meclisinin Heyeti Umumiyesi, kül itibariyle elbette büyük bir kıymeti hazdir. Fakat bilhassa kaza gibi her halde ihtisasa ve ihtisastan başka birtakım şeraiti saireye mütevakkıf olan mühim bir kısma, böyle kıymetli arkadaşlarımızı içimizden intihabetmek suretiyle Meclisi o arkadaşlardan mahrum etmek doğru değildir. Eğer kıymetli ve daha fazla şeraiti haiz arkadaşlara tahmili kaza ederek, Meclisi bunlardan mahrum edecek olursak bu Meclis için bir ziyayı azımdır. Yok, intihabatta sellemehüselâm, ince düşünmeden lâalettayin her hangi zevatı mahkemelere gönderirsek, Büyük Millet Meclisini temsil eden ve Büyük Millet Meclisinin kazai hakkını orada tatbik eden bu mahkemeler Büyük Millet Meclisini belki iyi bir mevkiye bulundürmüyabilir. Geçenlerde bendeniz arz etmişim. İstiklâl mahkemelerinin faideli veya muzır olması bu mahkemeleri teşkil edecek zevatın şeraitine tâbidir. Eğer bu şeraiti tamamen düşünüp mahkemelerin bu şeraiti haiz zevattan intihabını istersek o zaman Meclisten böyle mahkeme âzalarını intihabetmiye kalkışmıyalım. Yok, böyle istemiyorsak İstiklâl mahkemeleri âzalarının hariçten olması lâzımgelir. Yalnız şunu ilâve edeyim ki : Bendeniz yalnız İstiklâl mahkemesine aidolan icraat değil, icraya taallük eden bütün mesail hakkında aynı itikattayım, aynı kanaatliyim. Efendiler biz büyük bir fırtına içinde çalkanan sefinenin rakipleri vaziyetindeyiz. Bu sefineyi kurtarmak için maharet lâzımdır, ihtisas lâzımdır. Bu ihtisası hariçte bulursak niye

haricin bu ihtisasından milleti müstefidetmiyelim? Bu bendenizce doğru bir şey değildir. Binaenaleyh bu sefineyi bu gemiyi kurtarmak için usta namuskâr, muktedir kaptanlar varsa bunlardan da milleti müstefidettirmek zannederim ki çok doğru bir şey olur. Eğer hariçten intihap, yahut hariçten tâyin keyfiyetini Meclisi Âli kabul etmiyecek de yine kendi aramızdan olacak derse belki bu da bir fikirdir ve esbabı mucibe serdini icabettiren mâkul bir fikir olabilir.

O halde Büyük Millet Meclisi dâhilinden intihabedeceğimiz zevata kaza hakkını tevdi ederken her halde çok ince ve çok dürendiş olmak lâzımdır. Ve bunların birçok mânaları var ki Heyeti Muhtereme bu mânalara elbette vâkıftır. Binaenaleyh ya hariçten intihabedelim veyahut hariçten kabul olunmazsa dâhilden yapılan intihabatta fevkalâde dikkat edelim ve dürendişane hareket edelim, fazla düşünelim, birdenbire intihabatı yapmıyalım. Benim mütalâam bundan ibarettir.

REİS — Efendiler iki tane kifaye takriri var. arkadaşlardan söz istiyen de Hüseyin Avni Bey, Halil Bey, Hüseyin Bey, Abdülkadir Bey, Refik Şevket Bey, Ziya Bey... Şimdi müzakerenin kifayetini reye koyuyorum, kabul olunmazsa yine müzakereye devam olunur.

DURAK B. (Erzurum) — Efendiler müzakerenin kâfi olmadığına bendeniz kaani oldum. Çünkü arkadaşlarımızdan bir kısmı teşkilât vücuda getirmek için bir mesele ortaya koydular. İhtimal ki onlar da haklı olabilirler. Bilmem ki biz yeniden bir mahakimi adliye teşkilâtı mı yapıyoruz? Yoksa fevkalâde bir mahkeme mi yapıyoruz? (Bravo sadaları) Yapmış olduğumuz fevkalâde bir mahkemedir. Dünyanın her hangi bir hükümetinde, her hangi bir memleketinde bu gibi mahkemeler adli olmaktan ziyade idari-dir. Efendiler fevkalâde bir zamanda tahaddüs eden bir meseleyi oraya yetişip hal ve fasletmek lâzımdır. Eğer biz mahakimde yeniden bir teşkilât yapacaksak, Adliye Vekili yeni yapılacak teşkilât için yeni bir lâyihai kanuniye ile karşımıza gelir ve lâyihai kanuniye etrafında düşünürüz. Binaenaleyh yeniden bir teşkilât yapmak da bütçe meselesidir. Bendeniz gerçi memleket noktai nazarından para meselesini de düşünmüyorum. Düşünülecek şu mesele vardır ki yapacağımız şey fevkalâde bir şeydir. Sonra Heyeti âliyeniz meyanından bunları tâyin etmiye

lim de taşradan intihabedelim, deniyor. Efendiler rica ederim, iyi düşünelim. Acaba taşradan intihap ve tâyin edeceğimiz her hangi bir arkadaş - bendeniz herkese hürmet ediyorum ve hiç kimseye kötü nazarla bakmıyorum - bu işi nasıl yapacak? Memleketimizin ötedenberi pek fena bir şeyi vardır. Onu da buradan izah etmiyeceğim. Taşradan intihabedeceğiniz adamlar tesir altında kalırlar ve iş yapamazlar. Arkadaşlarımız ise tesirsiz iş yaparlar. Fevkalâde işlerde tesir altında kalmıyacak adamları intihabediniz. Tesir altında kalacak adamlar ka-tiyen iş göremez. Esbabına gelince izah edeyim; dışardan her hangi bir kimseyi intihabedersek belki gayet namuslu bir adam olabilir, fakat ne çare ki bir memurdur. Zavallı bir kere Adliye Vekilinden korkar, Adliye Vekilinin ahibbasından, akrabasından ve sairesinden birisi hakkında bir mesele olursa korkar. Rica ederim esasa giremiyorum. Heyeti Vekilenin her hangi birinin akrabasından veya tanıdığından birinin hakkında yapacağı muamelede titrer. Belki doğru bir adamdır. O cihete bir şey demiyorum. Müdirandan veya mebuslardan her hangi birisinin akrabasının bir meselesi olursa ona hüküm vermektan korkar ve hüküm veremez. Halbuki bunlar doğru değildir. yapacağımız iş mühimdir. Dünyanın her tarafında olduğu gibi nelerde fevkalâde iş görülürse oralarda hemen İdarei Örfiye ilân edilir. İdarei Örfiyede en ziyade aranılacak şey o meseleyi çarçabuk hal ve fasletmektir. Onun için her yerde olduğu gibi nihayet Adliyenin ihtisas ve erbabı vukuftan bir müddeiumumiyi oraya gönderirler, onun içerisinde askeriden, bilmem neden birtakım âzalar da bulunur. Meseleyi hal ve feslederler şimdi bu meselede bir mevkiye fevkalâde bir şey hâdis olduğu vakit müstacelen hal ve fasletmek meselesidir. Bunun için Meclisi Âliniz zaten müddeiumumi intihabedecektir. Tabii müddeiumumi intihabedince onun evsafını düşünerek intihabetmek lâzımdır. Onunla beraber diğer arkadaşları intihabettiği vakitte bu arkadaşların her birerleri, bendeniz öyle tahmin ediyorum, zaten intihabedilecek arkadaşlar az - çok Heyeti Kiramın içinden biraz ihtisas ve biraz vukuf sahibi olacaktır ve her biri okuryazar ve her biri kanunu anlayacak iktidardadırlar. Onun için uzun-boylu düşünmeye lüzum yoktur. Encümenin

vermiş olduğu maddeyi aynen kabul edelim ve icabı maslahat budur.

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Efendiler memleketin heyeti umumiyesine taallük eder bir mesele mevzuubahsolmuştur. Türkiye Heyeti Adliyesi hiç kimsenin nüfuzu altında değildir, rica ederim. Başka bir meseleden bahsedilirken Adliyeye târiz olunmasın. Heyeti Adliye serbesttir. Adliye, kanunun ahkâmını tatbik etmektedir. Fenalık yapan hâkimi Hükümet azleder.

DURAK B. (Erzurum) — Şu halde bunları mahkemeye verin.

REİS — Efendim, müzakerenin kifayeti hakkında Malatya Mebusu Feyzi Efeudi, Malatya Mebusu Reşid Ağa ve Gaziantep Mebusu Yasin Beyin takrirleri vardır. Bu üç takririn üçü de müzakerenin kifayesi hakkındadır. Müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür. Şimdi efendim maddenin tadili hakkında birtakım takrirler vardır. Fakat bunları reyinize arz etmezden evvel bir mesele arz edeceğim. İyi dinlemenizi rica ederim.

6. — TAKRİRLER

1. — *Gene Mebusu Hamdi Beyin, Divanı Riyasetten şikâyeti mutazammın takriri*

REİS — Bugün bu lâyihai kanuniyenin müzakeresini reyimize arz ettim. Meclis kabul etti. Meclis kabul ettikten sonra Gene Mebusu Hamdi Bey bir takrir veriyor. Takriinde diyor ki; bu mesele arkadaşlara tabi ve tevzi olunmak ve lâyikiyle okunmak üzere Pazartesine talik edilsin, diyor. (Onu reddettik sadaları) Müsaade buyurun efendim, rica ederim ben deli değilim, aklım erer. Dedim ki, Gene Mebusu Hamdi Bey bir takrir veriyor. Ve müzakerenin Pazartesine talikini teklif ediyor. Bu da Meclisi Âlinin evvelki vermiş olduğu kararın hilâfıdır. Bu takriri kabul ediyor musunuz? dedim. (Evet evet öyle söylediniz sadaları) Efendim buradan söyledim saklı olmadı. Böyle olmadıysa söyleyin beyler. (Öyle öyle sesleri)

HAMDİ B. (Gene) — Takririmin esbabı mucibesi okunmadı.

REİS — Rica ederim Beyefendi, aynen naklettim. Hilâf varsa söylesinler. Hamdi Beyin

takririni okuyorum. «Mevzuu müzakere olan İstiklâl mahkemeleri âzalıklarının vazife ve salâhiyetleri hakkındaki Kanuna mütedair takririm...» (Gürültüler)

(Makamı Riyasetten okunan takrir, sahibi Gene Mebusu Hamdi Bey tarafından geri alınmış ve zapta geçmesi için vâkı olan talep de mumaileyh tarafından is'af edilmemiş olduğundan, takririn buraya derei mümkün olamamıştır.)

REİS — Bilmem ki Riyasetin bunda faidesi ne? Bililtizam okunmıyarak kabul ettirilmemiştir deniliyor. Ben mi kabul ettirmedim?

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Riyasete itimadımız tamdır. (Red, red sadaları)

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Nizamnamei Dahilîyi tatbik etmelidir.

HAMDİ B. (Gene) — Takririm aynen okunmalı efendi, Âzayı Kiram dinlemeli. Bililtizam takririm okunmadı. Benim takririmin esbabı mucibesi ketmedildi. Okunmadı.

EMİN B. (Erzincan) — Riyasete târiz var. Aynı zamanda takririni geri almalıdır. (Gürültüler, ayak patırdıları)

REİS — Hamdi Bey takriri geri alıyor musun?

Hamdi B. (Gene) — Aynen okunsun, Âzayı Kiram dinleyecek...

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Reis Bey Riyasete hakaretâmiz takrirler yazmayı menetmelidir.

Buna dair Nizamnamei Dahilîde ceza vardır. Tatbikini rica ederim. (Nizamnamei Dahilîyi tatbik ediniz, in aşağı! Sesleri, şiddetli gürültüler, ayak patırdıları)

HAMDİ B. (Gene) — Teessüf ederim bu halinize (Şiddetli gürültüler, ayak patırdıları, Nizamnameyi tatbik ediniz sadaları)

EMİN B. (Erzincan) — Reis Bey, Makamı Riyaset ve Heyeti Celile târize uğramıştır. Rica ederim Nizamnameyi Hamdi Efendi hakkında tatbik ediniz.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendiler müsaade buyurunuz, arkadaşımızın Makamı Riyaseti tahtie ve protesto yollu vermiş olduğu takririn istinadettiği evvelki takririn mealine zannediyorum ki hepimiz ittila kesbettik. Arkadaşımız, bu takririn esbabı mucibesi okunursa daha iyi anlaşılır diyor. Fakat takririn asıl met-

ni okunduğu zaman bunu anlayacak hepimizin kifayeti vardır, zannedirim. Nitekim anlamıştık ve bendeniz burada söz söylemişim. Ve demiştim ki; Pazartesi gününe kalamaz. Çünkü iera reisi gelmiş, bunun ta'ili müzakeresini talebetmiştir. Bunun Cumartesi günü müzakere ve halledilmesini kime karşı söylemişim? Arkadaşımızın Pazartesi gününe talikına karşı söylemişim. Demekki bunu anlamışım ve talik talebine karşı söylemişim. Meclis o takriri anladığından dolaydır ki doğru karar verdi. Binaenaleyh Makamı Riyaset vazifesini ifa etmiştir. Ve Meclis de Makamı Riyasetin hareketi üzerine kanaatini izhar etmiştir. Binaenaleyh arkadaşımızın Makamı Riyaseti tahtie ve protesto etmesine lüzum yoktur. Protesto doğru değildir.

HAMDİ B. (Gene) — Tahkir değil efendim. (Gürültüler)

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Tahtie dedim, protesto dedim, dikkat buyurunuz. Eğer Makamı Riyaseti bu şekilde tahtie ve protestoda bir mânayı tahkir mevcut ise bunun hakkında Nizamnamei Dahilîyi tatbik etmek lâzımgelir. Bunun için de bu takririn Divanı Riyasete havesini teklif ediyorum.

FEYZİ Ef. (Malatya) — Takriri geri almıştır. Mesele bitmiştir.

TAHSİN B. (Aydın) — Takriri geri aldı. Mesele bitti.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim herkesin Makamı Riyasetten şikâyete hakkı vardır.

HAMDİ B. (Gene) — Efendim takririmi geri aldım.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Fakat usulü yanlış yapmış, Riyaset haksız muamele yapmış ise, takriri okunamışsa Makamı Riyaset hakkında Divanı Riyasete şikâyet edecekti ve bu hakkını arıyacaktı. Fakat arkadaşımız burada Heyeti Celilenin kararı üzerine ağır bir kelime kullanmıştır. Bunu Reis Bey okumasaydı isabet ederdi. Fakat okunmuştur. Ali Şükrü Beyin buyurduğu gibi mesele hâdistir. Bu Divanı Riyasete gider. Divanı Riyaset meseleyi halleder. (Takriri geri almıştır sesleri)

ZIYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Hayır, olmaz. Okunduktan sonra alınmıştır.

REİS — Efendiler rica ederim. Şimdi iki fikir var. Arkadaşlardan bir kısmı takriri geri

almıştır, diyorlar. (Hayır, hayır, zapta geçti sadaları)

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Bu istifayı kusur demektir.

REİS — Diğer bir kısmı da evet, bu mesele Divanı Riyasete gitsin, orada bir karar verdikten sonra Meclise gelsin, diyorlar. Müsaade buyurunuz. Takriri geri aldığından dolayı meselenin kapanmış olduğunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Bir karar verilmek üzere Divanı Riyasete gitmesini kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir. Divanı Riyaset tetkik edecektir.

Efendim, şimdi madde hakkında tadil tekliflerini okuyacağız.

Riyaseti Celileye

İstiklâl Mahkemesi Heyetinin Adliye Vekâletince erbabından ve Heyetin haricinden teşkil edilmesine karar itasını teklif eylerim.

29 Temmuz 1338

Karahisarî Şarki Mebusu
Mustafa

Riyaseti Celileye

İkinci maddenin fıkrai ahiresinin (aneak heyeti mahkemeye tari olacak) tarzında tadilini teklif ederim.

29 Temmuz 1338

Amasya Mebusu
Ömer Lûtfi

Riyaseti Celileye

İkinci maddeye fıkrai âtiyenin ilâvesini talep ve teklif eylerim.

İstiklâl mahkemeleri reis ve âza ve müddeiumumileri Büyük Millet Meclisi âzası meyanından evsafı kanuniyei hâkimiyeti haiz zevattan intihabolunur.

Sivas Mebusu
Mustafa Taki

Riyaseti Celileye

Bir kanunun mâkul olması hakayıkı esasiyei ilmiyeye ve muktezayı hal ve maslahata tabukıyla kabil olacağından İstiklâl mahkemesi heyetinin de erbabı ihtisastan intihabını ve madde-i kanuniyenin olveçhile tadilini teklif eylerim.

29 Temmuz 1338

Karahisarî Şarki Mebusu
Vasfi

REİS — Efendim müsaade buyurun. Kara-

hisarı Şarki Mebusu Mustafa Beyin, İstiklâl mahkemeleri âzalarının hariçten intihabına aidolan takririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Ömer Lûtfi Beyin takriri tekrar okundu.)

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Bunu biz de kabul ediyoruz.

REİS — Bunu Encümen de kabul ediyor. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Bu veçhile tadil kabul edilmiştir.

Karahisarî Şarki Mebusu Vasfi Beyin İstiklâl mahkemesi heyetinin erbabı ihtisastan intihabı hakkındaki takririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul olunmamıştır.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Efendim bir şey arz edeyim. Meclis böyle bir kayıt ile takyidedilmemek için bu kabul edilmiştir. İş yine erbabı ihtisastan olmasını iltizam eder. Bu takrir reddedilmekle bunun mefhumu muhalifi anlaşılmasın. Yani bundan erbabı ihtisastan aranılmıyor mânası çıkmasın.

REİS — Efendim bir de Mustafa Taki Efendinin takriri var.

(Takrir tekrar okundu.)

REİS — Bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Müsaade buyurun. Tadil veçhile maddeyi okutturuyorum :

Madde 2. — Bu mahkemeler Büyük Millet Meclisinin ekseriyeti mutlakası ve reyî hafi ile kendi âzası meyanından müntahap bir reis ve iki âza ve bir müddeiumumiden teşekkül eder. Aneak heyeti mahkemeye tari olacak noksanın ikmalini teminen ayrıca bir âza daha intihabolunur.

REİS — Maddeyi şu tadil veçhile kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Ekseriyeti azîme ile kabul olunmuştur.

Efendim Hiyaneti vataniye Kanununun tefsiri hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasında reye iştirak eden zevatın adedi 150; muamele tamam değildir. 119 kabul, 20 ret, 11 müstenkif var. Halbuki o zaman arkadaşımız saydı. Meclisimizde 170 rüfekayı muhtereme mevcut idi. Demek ki reye iştirak etmeyenler var.

On dakika celse tatil edilecek, ikinci celsenin bidayetinde esami okunup burada reyler atılmak suretiyle tekrar rey toplanacaktır. Rica ederiz, o vakit reyler verilsin.

Hitamı Celse; saat : 3,30

İKİNCİ CELSE

Bed'i Müzakerat; saat : 4,20

REİS — Reisisani Vekili Vehbi Efendi Hazretleri

KATIPLER : Âtuf Bey (Kayseri), Haklı Bey (Van)

REİS — Efendim Meclis küşadedildi. Tef-sir mazbatası için rey istihsaline başlıyoruz.

(Rey istihsali için yoklama icra edildi.)

REİS — Efendim reyini istimal etmiyen arkadaş varsa lütfen istimal buyursun. (Yok sesleri.) İstihsal âra hitam bulmuştur.

Efendim reyler tasnif edilinceye kadar di-ğ er mesailin müzakeresine başlıyoruz :

4. — *Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Be-yin Muvazenei Maliye Encümeni âzalığma in-tihabedildiğine dair Beşinci Şube Riyaseti tez-keresi.*

Muvazenei Maliye Encümenine Şubemizden Hakkâri Mebusu Mazhar Müfid Beyin ittifak-la intihabedilmiş olduğu mâruzdur efendim.

29 Temmuz 1338

Beşinci Şube Reisi
Mustafa

Reis — Efendim, derdesti müzakere olan İstiklâl mahkemeleri Kanununun üçüncü maddesi-ni okuyoruz :

MADDE 3. — İstiklâl mahkemelerinin vaza-ifi berveçhiâtidir :

A) Muvazzaf ve gönlü ile hizmeti askeri-yeye dâhil olup da firar edenler ve kasten veya ihmalen firara sebebiyet verenler ve firarı der-dest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri bilihtiyar ihfa ve iaşe ve ilbas edenler hakkında mülki ve askerî kavaninde muayyen cezaları ve esbabı muhaffife veya müşeddide mevcudolduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraimen munhasır ol-mak üzere tensibedeceği diğ er gûna derecatı ceza-iyeyi hükmetmek,

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hiyaneti vataniye Kanununun muhtevi olduğu ceraimi,

C) Devletin emniyeti hariciye ve dahiliye-sini ihlâl edenler hakkındaki Mülki ceza Kanunu-

nun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi,

D) Askerî ve siyasi casusluk ve suikasıdı si-yasi icrası ve asker ailelerine taarruz ve teca-vüz ceraimi,

H) Seferberlikte tedariki vesaiti nakliye komisyonlarının suiistimalât ve müsamahatı hak-kında Askerî ceza Kanununa müzeyyel 12 Şev-val 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli Kanunu mu-vakkatin birinci maddesini muaddil 28 Rebuil-âhir 1333 ve 2 Mart 1331 tarihli Kanunda mu-sarrañ ceraimi rüyet etmek.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim bu asker firarilerinin mühim bir illeti vardır ki, tabii asker olan arkadaşlarımız bunu pek güzel bilirler. Her nefer bir kere mürettebolduğu fır-kadan ayrıldı mı, o neferi kabil değil bir daha o fırkaya vermek ve hattâ seferberliğin devamı müddetince onu bulmak imkân haricine çıkar. O nefer kısmen dağlarda, kısmen diğ er mahallerde, kısmen kitaatı sairede vaktini geçirir. Elhasıl bu suretle neferin izi kayboluyor. Çünkü bir kıta kumandanı efradını çoğaltsın diye bu gibi nefer-leri kendi kıtasına kabul eder. Bu gibi noksanı doldurmak için bendeniz bir fıkra tertibediyo-rum. Firari efradı mürettebatının gayrı kıtaata sevk ve bu kabil efradı bilerek istihdam edenler diye bir şey teklif ediyorum. İstirham ederim encümen, bu ciheti nazarı dikkate alsın. Çünkü nefer bir kıtadan firar etti mi, şube onu yakalı-yor, jandarma da istihdam ediyor veyahut sevk olunurken başka bir vazifeye gidiyor. Derken o neferin ifa ettiği vazifeden bir şey anlaşılıyor. Bazan esir oluyor, hâlâ firar görünüyör.

MUSTAFA B. (Kozan) — Bunun hakkında usul var.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Usül var ama, o usule riayet edilmediği için onların teçzi-yesi hakkında bunu ilâve ediyorum. Bir asker bir kıtadan firar eder. Başka kıtaya gider. Efendiler

biliyorsunuz ki, maalesef evvelce bir usul ittihaz edilmişti. Bir nefer bir kıtadan diğer bir kıtaya gidiyor ve bu yüzden ailesi, ebeveyni tecziye olunuyordu. Halbuki o adam bir kıtada müstahdem idi. Buna fevkalâde riayet edilmesini teklif ediyorum. Sonra (D) fıkrası...

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Reis Beyefendi bu madde pek uzundur. Müsaade ederseniz fıkra fıkra müzakere olunsun daha iyidir.

REİS — Efendim. Bir teklif vardır. Refik Şevket Bey diyor ki; bu maddeyi yekten ihata kabil değildir. Fıkra fıkra müzakere edersek daha iyi olur. Şimdi bu maddenin fıkra fıkra müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Şimdi efendim birinci fıkra hakkında söz istiyen var mı?

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim (A) fıkrasında deniliyor ki; «Mülki ve askerî kavaninde muayyen cezaları ve esbabı muhaffife veya müşeddide mevcudolduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraiye munhasır olmak üzere tenisbede-ceği diğer gûna derecat cezaiyeyi hükmetmek.» Efendim malûmuâlileri bir cürüm hakkında yapılan tahkikat neticesinde heyeti hâkime o cürmün tetkiki esnasında failin cürmün ikana bâzı esbap dolayısıyla mecbur olduğuna kanaat hâsıl eder ki, bu ya kanunidir veyahut vicdanidir. Kanuni olanları malûmuâliniz, kanun tasrih etmiştir. Esbabı muhaffifei takdiriye ise o da heyeti hâkimenin takdiratına kalmıştır. Failin o cürmü işlemedeki vaziyeti ve o cürmü ikaa sevk ve icbar eden velhasıl bir çok şeyler... Heyeti hâkimenin bizzat kendi takdirine kalmıştır. Yani bunlar filân filân şey diye tâyin edilemez. Bu itibarla esbabı muhaffife görülmüş olan her hangi bir şey iki şekide tecelli edecek. Esbabı muhaffifei kanuniye olan bir şey için cezayı tahfif veya cezayı tezyidetmek yine o mahkemenin vicdanına kalmıştır. Bittabi hayır. Bunda esbabı muhaffifei takdiriye vardı, siz takdir edemediniz, diye diğer bir heyetin onu takdire katıyen hakkı yoktur. Bu itibarla esbabı muhaffifei kanuniye bulunan şeylerde cezanın tahfifi cihetine gider, demek doğru değildir. Çünkü malûmuâlileri kanun her hangi bir cezanın haddi asgarisi ile haddi âzamisini tâyin etmiştir. Malûmuâliniz kürek üç seneden başlar. Üç seneden on beş seneye kadar kürek cezası vermek lâzımdır. Fakat üç seneden on beş seneye ka-

dar aradaki derecatı tâyin etmek için bittabi hükkâm iki şarta tâbidir. Bir; kanunen olan esbabı müşeddideki bu nevi esbabı müşeddidenin mevcut bulunduğu yerde hâkim cezayı teşdidetmeye mecburdur. Bir de, hâkim cürümde esbabı müşeddidei takdiriye görür. Bittabi heyeti hâkime bunun miktarını kendisi tâyin eder. Onun için vâzı kanun cezanın bir haddi asgarisini, bir de haddi âzamisini tâyin etmiştir, ki, heyeti hâkime eline verilen salâhiyeti şu iki had arasında kanuni ve vicdani bir tarzda tatbik etsin. Binaenaleyh bütün mahkime bu salâhiyet verilmiş iken siz İstiklâl mahkemesine «Siz esbabı muhaffife veya müşeddide bulunduğuna nazaran kavanini mülkiye ve askeriyeye göre tatbik edeceğiniz bir cezayı bunlara tatbik edeceksiniz» demek, bunların cehillerini yüzlerine vurmak gibi bir şey olur. Yani intihabedeceğiniz arkadaşlar esbabı muhaffife görülmediği zaman esbabı muhaffife yoktur, diye kendileri ayrıca hüküm mü verecek?

TAHSİN B. (İzmir) — Kanunun haricinde...

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Bir defa kavanini Mülkiye ve kavanini askeriyeye tâbiri ile heyetin bu kavanin ile ifayı vazife edeceğini burada tasrih ederiz. Binaenaleyh kavanini Mülkiye ve kavanini askeriyeye haricinde keyfi bir hüküm vermek yoktur. Bu kanunlara göre hüküm vereceğine nazaran zaten kanun da onları tâyin etmiştir. Esbabı muhaffife şudur, esbabı müşeddide şudur, diye kanun tâyin etmiştir. Şu halde bunlar mevcut iken mahkeme bunun bu yolda esbabı muhaffife olursa tatbik edecektir, esbabı müşeddide görürse o hususta ona göre cezayı biraz daha yüksek verecektir, diye kanunda mevcut bir şeyi tekrar etmekte fayda yoktur. Bendeniz o fıkrayı zait görüyorum ve tayyını teklif ediyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim bu madde lâzımgelen tafsilâtı havidir. Yalnız (A) fıkrasının son cümlesinde askerinin esbabı firarını tetkik ile gören ve anlıyan hâkimleri mutlaka ceza kanunlarındaki muayyen cezayı vermek azabından, mecburiyetinden kurtarmak için yani bazan bir askere mahallinde verilecek bir nasihatın cezayı kâfi olacağını veyahut kanunen kendisine daha aşağı bir mutamele yapılmasının kifayetini anlayacak olan heyeti hâkimeyi

serbest bırakmak için eski kanundaki bilûmum mesaili cezaiyeye şâmil olan diğer gûna derecatı cezaiyeyi hükmetmek fıkrası burada yalnız askere hasredilmiştir. Eğer diğer gûna derecatı cezaiye tâbirini umumen kullanacak olursak İstiklâl mahkemesi firari olarak önüne gelen her adama kanunun sarahati hilâfında olsa bile mutlaka bir ceza verecek gibi gösteriyor. Halbuki encümenin buradaki maksadı indelhaçe ceza vermemek salâhiyetini haiz olmasıdır. O noktâ nazardan bendeniz şöyle bir takrir veriyorum. (Mülki ve askerî kavaninde muayyen cezaları) tâbirinden sonra (hüküm) ve en nihayette (diğer gûna mukarreratı ittihaz eylemek) tâbirinin ilâvesi (diğer gûna mukarreratı ittihaz eylemek) demekten maksat, ister diğer gûna mukarreratı cezaiye olsun, isterse gayricezaiye olsun, bu şartla İstiklâl mahkemelerinin salâhiyetini tevsi etmiş oluyoruz. Onun için encümenin bu hususta muvafakat edeceğini zannediyorum. Mutlaka mahkemenin ceza vermeye değil, indelhaçe affetmeye de salâhiyeti olduğunu göstermek için...

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Encümenin maksadı da odur zaten...

REFİK ŞEVKET B. (Devamla) — O halde efendim (hükmetmek) yerine (diğer gûna mukarrerat ittihaz eylemek) tâbiri daha doğrudur.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim bendeniz fazla söz söylemiyeceğim. Esasen arkadaşların söylediler. Yalnız birinci fıkrada (askerlikten firar edenler veya ihmalen firara sebebiyet verenler) kaydı konmuş. Kasten firar edenlere acaba ceza yok mudur? Bunu öğrenmek isterim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Fıkra (kasten veya ihmalen) dir.

MÜFİD Ef. (Devamla) — (Kasten) varsa doğrudan doğruya firara sebebiyet verenler dedikten sonra bu kelimeler bendenize zait kelimeler olmak itibariyle tâyyını teklif edeceğim. Bir de asker ailesine taaruz edenlerle asker ailesini kaldırıp dağlarda gezdirenler İstiklâl mahkiminde muhakeme edilmeli ve onlara da ceza verilmelidir. Bunu da teklif ediyorum.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — O son fıkraya konmalıdır.

RIZA B. (Kırşehir) — Kardeşin firar etti, amcan firar etti, diye birtakım aileleri topla-
yıp dağlarda, bağlarda doluşturıyorlar ki, bu gayet çirkin bir şey oluyor.

CEMİL B. (Kütahya) — Müzakere etmekte olduğumuz şu kanunla ve bu kanunun üçüncü maddesinde muharrer (A) fıkrasının muhteviyatıyla asker firarileri ne kadar alâkadâr ise ahzi asker şubeleri de zannediyorum ki, daha ziyade alâkadardır. Efendiler, bir asker cepheden veya cephe gerisinden veya suveri saire ile bulunduğu bir yerden firar edebilir. Lâkin mürtekebolan bir şube reisi firar eden bir askeri orduya karşı ihfa edemez mi? Bunlar mümkünattan ve kesirivuku ahvalden değil midir? Binaenaleyh; bendeniz işte bu itibarla mezkûr (A) faslının firariler hakkındaki fıkrasına (kuvayı askeriyyeyi her ne suretle olursa olsun tenkis edenler) fıkrasının ilâvesini teklif ediyorum.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Vardır efendim. O, son fıkrada vardır.

CEMİL B. (Devamla) — Ve işte bunun hakkında da bir takrir veriyorum. Binaenaleyh münasip görürseniz bu fıkraya ilâveyi kabul edersiniz.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — Söz söyleyen arkadaşların mütalâatına birer birer cevap vereceğim.

REİS — Efendim, daha söz söyleyecek arkadaşımız vardır. Buyurun Nusrat Efendi!

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Efendim, bendeniz üçüncü maddenin fıkrâi ulâsında (navvazafan ve gönü ile hizmeti askeriyyeye dâhil olup da firar edenler) deniliyor. Buraya (firar edenler) den evvel (kasten) kelimesinin ilâvesini teklif edeceğim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib) — O kelime vardır efendim.

NUSRAT Ef. (Devamla) — Hayır yoktur, efendim. Fıkrâi ulâyı lûtfen okuyunuz. İhmalen firar edenler vardır. Halbuki kasten firar edenler kaydı yoktur. (Gayrikasdi firar olmaz sadaları). Müsaade buyurun, bu teklifim gayet gariptir. Ve garibolduğu derecede de acıptır. Firar kasda makrun olur. Binaenaleyh kasit kelimesi haşivdir. Şimdi dokotr beyler bizi tenvir edecektir. Harbi Umumide bir marazi firari hâdisesi zuhur etti ki Harbi Umumi tarihini açar, okursanız muhtelif cepheelerde (570) marazi firari hâdisesi vukua gelmiştir. Ve bunlar affedilmiştir. Şu halde buraya kasit kelimesini ilâve edecek olursak marazi firariler müs-

tesna olur. Binaenaleyh kasıt kelimesinin ilâvesini teklif ediyorum. Ve İstiklâl mahkemesine gidecek arkadaşlarımızın da bu ciheti fevkalâde nazarı dikkate almaları ve etibbaya müracaat etmeleri lâzımgelir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahasarı Sahib) — Efendim hatiplerden Hakkı Hami Bey biraderimiz encümenin maksadını iyice anlıyamamışlardır. Yani oradaki son fıkradaki kayıt asker lehinedir. Kanun mevcuttur. Esbabı muhaffifei takdiriyesi olanlar bu kanundan istifade etmekle beraber onun fevkinde olanların da istifade etmeleri mümkündür.

Bakınız Kanunu Cezanın 47 nci maddesi mucibince «Bir cürümde tahfiî cezayı mucip bir esbabı takdiriye mevcudolduğu halde idam cezasının, müebbet veya 15 sene küreğe...» On beş sene kürek kalebentliktir, yani hapsi müstelzim olan cezanın haddi asgarisine kadar tenzil edilebilir. Şimdi bu şerait, yani esbabı muhaffifei takdiriye göre asker firarilerini mahkûm edecek olursak, yani maddeye böyle bir kayıt vaz'edecek olursak bütün hapsaneleri asker firarileriyle doldurmuş olacağız. Refik Şevket Bey biraderimizin izah ettiği veçhile nasihat kâfi gelecek bir firari ise ona nasihat eder ve kütasına gönderir. Yani diğer gûna mukarrerat ittihaz etmek ciheti bunun için konmuştur. Hapsaneleri asker firarileriyle doldurmak için indellüzum bunlara 3 - 4 değnek vurmamak veyahut üç gün hapsedmek; yani kanunun tâyin ettiği cezanın madde mahsusası dairesinde bir karar dahi ittihaz edebilmek için o salâhiyet verilmiştir. Malûmuâliniz, İstiklâl mahakimine eski verilen kanunda indelicap ahkâmı cezaiyeyi müstakillen hükmetmek kaydı vardı ki salâhiyet de onun mutlak olarak teşmili demektir. Her gûna, yani o zaman bu kayıt yalnız asker firarilerine olmak üzere vaz'edilmişti. Malûmuâliniz bu Firari Kanunu ilk defa firarilerin ailelerini nefyetmek, tağribetmek ve hanelerini ihrak ve tahribetmek şeklinde birtakım ahkâmı havi olarak Meclisi Âlinize gelmişti, Meclisi Âliniz bunu tasvibetmedi. Lüzumuna ve icabına göre ceza verebilmek için Heyeti Hâkimeyi fevkalâde salâhiyetle tavzif etti. Ve onlar bildiği gibi icabı hale göre ceza versin dedi. Fakat İstiklâl mahkemelerini teşkil ettiğimiz zaman onlar; bu kaydı kendi dairesi vazifeleri dâhilindeki umum mesaile teşmil

ettiler. Halbuki bu salâhiyet yalnız asker firarilerine mahsustu. Vâzın kanun olan Mecliste cereyan eden müzakerata nazaran biz şimdi o tevsiden, o gibi teşmilâtan İstiklâl mahakimini kurtarmak için bu kanunun bu maddesinde «Yalnız firar ceraimine mahsus olmak üzere» kaydı ile bu salâhiyeti tahdidediyoruz. Böyle olduğu takdirde, yani bu yalnız firar ceraimine mahsus olmak üzere kaydı ile madde takyidedildiği zaman bundan efrat istifade edecektir. Halbuki Askerî Ceza Kanununda firar cürmünün cezaları gayet ağırdır. İstiklâl mahakiminde de eğer askerî kavaninin o ağır cezalarıyla hükmedilecek olursa gerek esbabı müşeddidei kanuniye ve gerek esbabı muhaffifei kanuniye dolayısıyla firarilerin istifade etmesine rağmen - ve hattâ esbabı muhaffifei takdriyeden istifade etmesine nazaran - cezaları ağır olacak ki tabîi bendeniz burada söylemeyeceğim. Her halde hapsanelerde birçok firari beslemiş olacaksınız. Buna Meclisi Âliniz bir kere razı olamaz. (Ne gezer o kadar firari? Sadaları) Hayır efendim, birike birike olur, üç beş ayda teraküm eder. Ve işte bu ahvale meydan vermemek için onların derecei firarlarına göre kimisine nasihat etmek, kimisine beş on değnek vurmamak ve kimisini üç beş gün hapsedmek ve sair suretlerle bunları kıtalarına sevk etmek esasına binaen bu kayıt konmuştur. Yoksa Hakkı Hami Beyin buyurdıkları gibi değildir. Kanunda esbabı muhaffifei takdriye de mevcuttur...

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Eğer buyduğunuz gibi yalnız esbabı muhaffifei takdriyeye göre derecei cezaiyeyi tâyin ederler dersiniz doğru. Fakat esbabı muhaffife ile esbabı müşeddide olduğu takdirde, ne olacaktır?.. Yani esbabı muhaffifeye cevap verdiniz; fakat esbabı müşeddide olursa ne olacak? Binaenaleyh bu madde encümenin maksadını ifade etmiyor.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Müsade buyurunuz. Belki bu madde encümenin maksadını ifade etmez. Fakat verilecek tadil takrirleri ile icabeden nıkat tasrih edilebilir ve madde belki nâkıstır, tashihi de Heyeti Celilenizin elindedir. Burada esbabı müşeddiden maksat; kanunun mevcudolan esbabı müşeddidesi ile onun tecziyesi lüzumudur. Fakat biz onları esbabı müşeddidei kanuniye ile

değil de askerî kavanin ahkâmı dairesinde tecziye edecek olursak daha ağır ceza vermiş oluruz. Ona rağmen daha az bir ceza vermek maksadı ile bu kayıt ilâve edilmiştir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Beyefendi, burada buyuruyor ki esbabı muhaffifeden dolayı şöyle olacak, böyle olacak. Esbabı muhaffife mevcudolduğu takdirde diğer gûna derecatı cezaiyeyi hükmetmek meselesini bırakınız. Fakat burada esbabı müşeddide mevcudolduğu takdirde yeknazarda hatıra gelen tahfifi ceza değil midir?

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — O nu da yapacak, icabına göre..

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Yapacaksa biz bu kanunu İstiklâl mahakiminin keyfema-yeşa hükümler vermesine mâni olmak için yapıyoruz. Böyle bir kanunu kabul etmekle ne anlaşılmıştır? Rica ederim. Meclisin arzusunun muhalif olmak üzere tanzim edilmiş bir maddede - bendeniz söylüyorum - zatiâlinizin buyurduğuna göre bu kuyud olmazsa; tâyini ceza hâkimin kendi takdirine kalmış olur. Bunu tayyettiğimize nazaran hâkimin kendi takdiri hâsıl oluyor mu, yani bu hakkı takdir hâkimin evsafından mıdır?

MEHMED ŞÜKRÜ B. — Hayır olmaz efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Aksi takdirde tehlikesi daha büyük olur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. — Müsaade buyurunuz efendim. İstiklâl mahakimi böyle ceraim erbabına mülki ve askerî ceza kanunlarındaki ahkâma göre hüküm verecektir. Meselâ : Bir adam bir defa cepheden firar etmiş, bir defa da gerisinden... Buna (altı ay hapis) diyor. Esbabı muhaffife var ise ceza bunun haddi asgarisi olan bir haftaya inecektir veyahut esbabı müşeddide var ise ceza altı aydan bir seneye kadar çıkacaktır. Biz şimdi bu esbabı muhaffife ve müşeddidei kanuniyelerin fevkinde dahi İstiklâl mahakiminin hüküm verebileceğini maddede kaydettik yalnız bu salâhiyeti bu mahakime veriyoruz. Bu, budur. (Hiçbir şey yok sadaları) Meselâ bir neferin cephei harbden iki defa, üç defa, dört defa kaçması esbabı müşeddidedir ve bunun kanunen idamı lâzımgelirken mahkemenin bunu idam etmemesi için ve daha başka hafif bir ceza ittihaz edebilmesini teminen maddeye bu kayıt konmuştur. Encümenin maksadı budur. Encümenin maksadı

bu ibare temin etmiyorsa bir tadil tavriri verirsiniz ve madde o yolda tadil ve tasrihedilebilir.

RASİM B. (Elâziz) — Bu maddenin eski kanunun birinci maddesinden ne farkı vardır? İstiklâl mahakimine gayrimahdudolarak salâhiyet veriliyorsa bir kanunla o mahkemelerin salâhiyeti tahdid ve tâyin edilmiş oluyor. Bunu burada zikretmeye lüzum yoktur. Orada eskiden (indelicap müstakillen ahkâmı cezaiyeyi hükmeder) kaydı vardı. Burada müstakillen ahkâmı cezaiyeyi hükmedecek deniyor.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Hayır burada müstakillen ahkâmı cezaiyeyi değil, yalnız firarilere mahsus ahkâmı... Farkı budur, beyefendi! İkinci farkı da şudur ki : Biz müstakillen ahkâmı cezaiyeyi tenfiz hususunda mülki ve askerî kanunları takyidetmiş olmakla beraber askerî lehine olarak ceza verdirmiş olmak üzere bir salâhiyet veriyoruz. Yani salâhiyeti daha ziyade tevsî etmiş oluyoruz. Meselâ bir askere firarından dolayı kanun üç ay pıranga cezası veriyor. Bu cezayı bir defa daha yapmamak şartı ile sinnine göre ve esbabı muhaffifei kanuniye takdiri ile indirebilir. Yani üç ay pıranga yerine yüz değnek vurup cepheye gönderilmesi de mümkündür.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Aksini yaparlar.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Aksini yaparlarsa o suiistimaldir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — O suiistimale meydan vermemeli...

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — O suiistimale meydan vermemek için ona meydan vermeyecek kayıtlar teklif edersiniz; biz de kabul ederiz. Bu hususta Refik Şevket Beyin fikri ile birleşiyoruz. Maksadımız da odur. Maksadımız ceza değildir. Diğer gûna mukarrerat ittihazıdır, encümen maddenin o suretle tadilini kabul ediyor. Müfid Efendi Hazretleri (kasten veya ihmalen) kelimelerinin fazlalığından bahsettiler - ki doğrudur - biz de buna iştirak ediyoruz, fasit da, ihmal de dâhildir. Sonra asker ailelerine teavüz olunduğundan dolayı buna dair kayıtların da kanuna ilâvesini teklif buyuruyorlar, encümeninde bu husus mevzuubahsoldu, müzakere edildi. Encümen bunu kabul etmedi. Esbabı ise ancak mümkün olduğu kadar İstiklâl mahkemelerinin vazaifini taksir etmek içindir. Encümen bu mah-

kemelere az vazife vermek cihetini iltizam etmiştir.

Encümen İstiklâl mahkemelerinin vazife ve salâhiyetlerinin hilâfında çalışmalarının mahzurunu gördü ve bundan dolayı bunu kabul etmedi. Sonra Cemil Bey biraderimiz (kuvayı askeriyeyi tenkis edenler...) kaydının da ilâvesini teklif ediyor. Efendiler! Biliyorsunuz ki, eski kanunda (kuvayı maddiye ve mâneviye Devleti tenkis edenler) diye kayıt vardı ki, bütün mahkemeler hakkında bu yüzden şikâyetler oldu ve işte bizi şu kanunu tanzime sevk eden şey o şikâyetin mevcudiyetidir. Çünkü onları herkes bir türlü anlıyordu ve anladığı gibi hareket ediyordu. Sen öksürdün ve kuvayı maddiye ve mâneviye Devleti tenkis ettin, diye hüküm veriliyordu. Birisi bu tâbiri böyle öksürmekle tefsir eder, diğer birisi böyle telâkki etmez. Nitekim böyle oluyordu. Rus altınlarını Dersaadet'e sevk etmek kuvayı maddiye ve mâneviye Devleti tenkis etmektedir, diye failini alıp İstiklâl mahkemesinde hapsettiyordu ki, biz bu paraya bir kıymet koymuştuk. Bir Rus altını yedi yüz elli kuruşluk kâğıt mukabilinde idi. Bir İstiklâl mahkemesi böyle hareket ettiği halde, diğeri de hayır bu altın sevki kuvayı maddiye ve mâneviye Devleti tenkis değildir diyordu. Binaenaleyh; bu telâkki meselesi oluyor. Maddeye öyle bir kayıt koymıyacak olursak mahkemeler (kuvayı maddiye ve mâneviye Devleti tenkis) tâbirini istedikleri şekilde tefsiren hüküm verebilirler, öksürdün, binaenaleyh; kuvayı maddiye ve mâneviyeyi tenkis ettin, derlerse bu doğru değildir. İşte biz bunun içindir ki : Biz böyle umumi kayıtlarla suitefsirata meydan vermek istemediğimizden dolayı böyle bir kayıt koyduk, encümenimiz buna hiç razı değildir ve olamaz. Sonra, Nusrat Efendi Hazretleri kasıt kelimesinin ilâvesini teklif etti.

Müfid Efendi biraderimizin buyurdıkları veçhile her bir firar zaten bir kasıttır, kasda makrun olmyan bir şey zaten firar olamaz. Kasdetmiştir ki firar etmiştir, eğer kasdetmese idi firar etmezdi. Böyle bir kaydın vücudu muvafık mı olur? Bilmem. Yani ilâvesi lâğıvıdır. Bendeniz o kaydın konulup konulmamasında bir mahzur görmem. Yalnız, buyurdıkları gibi esbabı mucibe şayanı nazardır. Madde kanuniyeyi tatbik edecek heyetin nazarı dikkatten dır tutmamasını ehemmiyetle kaydederim.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Maddenin şu suretle kabulünü teklif etmiş olduğum noktaya karşı encümenince itiraz ettiklerinden dolayı cevap vereceğim; böyle fevkalâde bir mahkemenin Heyeti Muhteremece teşkili ve o mahkemeye tevdi edilen vazaifin tahdidi mucibi istifadedir. Encümenin asıl maksadı, umdesi; firarın men'idir ve bu umde ittihaz kılınmış iken askerin firar marazı neden ileri geliyor? Askerin firar marazı neden tevellüdediyor? Bu hastalık nereden sirayet ediyor? Bu sirayet eden hastalığın tedavisi neden düşünülüyor acaba?.. Bunu bendeniz düşünemiyorum. Bir askerin ailesine karşı vukubulan taarruzlardan dolayı cepheye bulunan o asker kendi ailesini görmek için cepheden kalkıp ailesinin peşinden gelmeyi fikrine koyarak kaçıyor, geliyor. Bundan dolayı askere ceza veriyoruz. Sen kaçtın, diyoruz. Askerin ailesini dağlara kaldırıp, onu kendi hevesatı nefsanıyesi uğrunda istimal eden kimselelere karşı İstiklâl mahkemesinin ceza vermesine neden mâni olalım? İstiklâl mahkemesi âni olarak ceza vermekten menolunuyor. Bu esbabı bendeniz anlamıyorum. Yani encümenin kabul etmediği ve gösterdiği esbabı mucibeye karşı cevap veriyorum. Encümen bu gibi efale mütecasir olanlara ceza vermeli, bu gibi fiiller İstiklâl mahkemelerinde âni olarak tetkik edilmeli ve ceza verilmeli ki firar menedilsin. Oğlum sen ne istediysen yapıldı. Neden kaçyorsun? diye ceza verilsin. Binaenaleyh bu husustaki teklifi âcizinin kabulünü rica ediyorum. Şükrü Beyefendi buyurdular ki : Hakikaten İstiklâl mahkemesine gönderilen hâkimler veyahut umum hükkâm fikrini bir içtihatla ortaya koyuyor, diğer birisi başka bir suretle içtihad ederek hareket ediyor. Bir diğeri diğer suretle düşünüyor. Bunun için de esaslı bir nokta ve esaslı bir şey düşünüp koymalıdır. Hâkimlerin; benim kanaatim budur. Onun kanaati şudur ve böyle ceza verdim, demesini menetmeli. Bundan dolayı encümenin fikrine mevcudiyetimle iştirak ederim. Yalnız esbabı muhaffife ve müşeddide noktai nazarından encümen namına söz söyleyen Şükrü Bey biraderimize bir şey sormak isterim. Şükrü Bey esbabı muhaffife ve müşeddide ki hem kavanini askeriyeye ve hem Kanunu Cezada, böyle bir kayıt mevcut iken hükkâmı maznunun lehine hüküm versin diye; tefsir etsinler diyerek böyle bir

kayıt koyduk, diyor. Halbuki kanunun fevkinde hükkâma bir salâhiyet bahşına da kanun müsait değildir. Ceza Kanununda da esbabı muhaffifeler fiilî olsun, takdirî olsun, bu bir kere konulmuştur. Hâkime bildirilmiştir. Bu varken bunun fevkinde veya madununda bir ceza vermek fevkalkanun bir şeydir. Bunu da bendeniz zait görüyorum. Maddeden bunu da tayyetmek lâzımgelir.

REİS — Efendim müzakerenin kifayeti hakkında takrir vardır. Daha birçok arkadaşlarımız da söz almıştır. Kifayet takririni reyinize koyuyorum.

(Asker aileleri hakkındaki mesele ne olacak? sadaları.)

REİS — Üçüncü maddenin birinci fıkrasının müzakeresini kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Birinci fıkranın müzakeresi kâfi görülmüştür.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Reis Efendi Hazretleri! Dedikleriniz yetiştirilemedi zannederim. Yazılmadı. (Yazıldı sesleri.)

REİS — İşitildi, yazılmıştır efendim.

Efendim! Şimdi birinci fıkrada bâzı kelimelerin tayyına ve bâzı kelimelerin ilâvesine dair takrirler vardır. Lütfen iyi dinliyelim. Mesele mühimdir. Birer birer okunsun. Sonra birer birer de reye koyalım.

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin (A) fıkrasındaki; firari sevk ve derdestinde tekâsül gösterenler, fıkrasının nihayetine, her ne suretle olursa olsun kuvvei askeriyenin tenkisine sebebiyet verenler, cümlesinin de ilâvesini teklif ederim.

29 Temmuz 1338

Kütahya

Cemil

Riyaseti Celileye

Şifahen arz ettiğim esbabı mucibeye müsteniden (A) fıkrasındaki (cezaları) kelimesinden sonra bir (hüküm) ve (diğer gûna) kelimesinden sonra (mukarreratı ittihaz eylemek) kelimelerinin ilâvesini teklif eylerim.

29 Temmuz 1338

Saruhan

Refik Şevket

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin birinci fıkrasından (kas-ten veya ihmalen firara sebebiyet verenler) cümlesinden (kasıt ve ihmâl) kelimelerinin tayyını ve fıkranın (firâra sebebiyet verenler) şeklinde tahririni teklif ederim.

29 Temmuz 1338

Kırşehir

Müfid

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin (A) fıkrasındaki (esbabı muhaffife ve müşeddide mevcudolduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraiime munhasır olmak üzere tensibedeceği ve diğer gûna derecâtı cezaiyeyi hükmeylemek) kaydının tayyını teklif eyleriz.

Sinob

Hakkı Hami

Erzurum

Hüseyin Avni

Riyaseti Celileye

İşbu üçüncü maddenin birinci fıkrasında muharrer «esbabı muhaffife veya müşeddide mevcudolduğu takdirde» ibaresinden sonra «esbabı muafiyeti dahi nazarı takdire almak üzere» cümlesinin ilâvesini teklif eylerim.

Muş

Abdülgani

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddeye zirdeki fıkranın da ilâvesini teklif eyleriz... «asker ailesine taarruz edenler ve dağlarda gezdirenler»

Kırşehir

Müfid

Kırşehir

Rıza

CEMİL B. (Kütahya) — Reis Bey takririmi kısaca izah edeyim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Şimdi izah edildi. Hacet yoktur.

REİS — Takririn reye konurken gel izah et beyefendi...

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddeye zirde muharrer cümlelerin derecini teklif eylerim :

«Asker firarisini ihfa ve iaşede methaldar olan valide ve zevceler cezadan mafüvdür.»

Erzurum Mebusu

Mehmed Salih

REİS — Efendim; takrirler okundu birer birer reyinize koyuyorum.

(Kütahya Mebusu Cemil Beyin takrirı tekrar okundu.)

CEMİL B. (Kütahya) — Efendim encümen namına söz söyleyen Karahisarı Sahib Mebusu Şükrü Beyin bendenizin takririme ait söylemiş olduğu sözler, takririme cevap teşkil etmemiştir. Bendeniz takririmde eski kanun gibi kuvayı maddiye ve maneviye Devleti ihlâl edenler, tenkis edenler demiyorum. Bendeniz her ne suretle olursa olsun kuvayı askeriye tenkis edenler diyorum. Kuvayı askeriye tenkis edenlerle, kuvayı maddiye ve mâneviye Devleti tenkis edenler arasında karlı dağlar vardır efendiler. (Handeler) Bendenizin takririm hiçbir vakit İstiklâl mahkemelerince başka türlü anlaşılmaz. Çünkü katîdir. Müphem değil, münevverdir. Bundan bendenizin maksadım ahzı asker şubeleridir. Ahzı asker şubelerinde yapılan süüstimâlât cümlelerinin malûmudur.

MEMHED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — O üçüncü maddenin (H) fıkrasında vardır. O da geliyor.

CEMİL B. (Devamla) — Bendeniz maksadımı izah ettim zannediyorum ve bu maksada mebni bu teklifi takdim ettim ve kabulünü de rica ediyorum. Münasip ise kabul buyurursunuz efendim.

MEMHED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Cemil Beyin maksadını temin edecek (H) fıkrası vardır. (Reye reye sesleri)

REİS — Efendim, Cemil Beyin takririni reye koyuyorum.

(Takrir tekrar okundu.)

REİS — Bu takrirı kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Saruhan Mebusu Refik Şevket Beyin takrirı tekrar okundu.)

MEMHED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Bunu Encümen de kabul ediyor.

REİS — Efendim, bu takrirı Encümen de kabul ediyor. Bu takrirı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

(Kırşehir Mebusu Müfid Efendinin takrirı tekrar okundu.)

REİS — Bu takrirı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul olunmuştur. O fıkralar tayyolunacak...

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Reis Efendi Hazretleri fıkralar değil, kelimeler.

REİS — Evet efendim, kelimeler tayyolunacak...

(Sinob Mebusu Hakkı Hami Bey ile Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Beyin müşterek takrirı tekrar okundu.)

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Reis Bey. Bundan evvelki bendenizin takrirıyla o madde tesbit edilmiş oldu.

REİS — Efendim, şu takrirı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul olunmadı.

(Muş Mebusu Abdülgani Beyin takrirı tekrar okundu.)

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Encümen bunu da kabul ediyor.

REİS — Bu takrirı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. (Encümen kabul etti ya sesleri)

(Erzurum Mebusu Salih Efendinin takrirı tekrar okundu.)

SALİH Ef. (Erzurum) — Bu mesele üzerinde kanunda hiçbir sarahat yoktur. Hepimiz şahidiz ki, birçok asker arkadaş ve evlâtlarımızın evlâtlarını, analarını aldılar. Dağlarda gezdirdiler. Her ne sebebe mebni olursa olsun cepheden firar eden bir askere eklemek vermek ana için bir vazife şâkattir. Kadına gelince; kocası firar etmiş, karısı kocasına karşı âcizdir. «Sana eklemek veremem ve seni eve alamam» diyemez. Bu bir hilkat ve tabiat zaruretidir mamafih gözümüzle gördük. (Gürültüler) Ve elimizden birçok evrak geçmiştir ki, bittabi söylemek istemiyorum. Geçenlerde daha Kalecik'ten getirilmiş, bilmem nerede istihdam edilmiş, henüz daha genç bir halde iken hâmile olarak zevcine iade edilmiş zevce meseleleri vardır ve bunlar mükerreren vâkıdır. Sureti umumiyede bir kadın, bir askerın firarı üzerine takibatı kanuniyeye tâbi tutulmamalıdır. (Gürültüler)

REİS — Salih Efendi kendi mütalâatını söylediler. Takrirlerini reye koyacağım.

(Salih Efendinin takrirı tekrar okundu.)

REİS — Efendim, bu takrirı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın, kabul edilmedi.

Riyaseti Celileye

A) fıkrasındaki (mülki ve askerî kavaninde muayyen cezaları) ibaresinden sonraki (ve esbabı muhaffife veya) fıkrasının tayyı ile bu (A) fıkrasının en sonuna (ve esbabı muhaffife

mevucolduğu halde ise mukarreratı idariye ittihaz eylemek) ibaresinin ilâvesini teklif eylerim.

Adana
Zekâi

(Ret, ret sadaları)

REİS — Bu tavrı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

(Kırşehir Mebusu Müfid Efendi ile Kırşehir Mebusu Rıza Beyin müşterek tavrı okundu.)

REİS — Bu tavrı kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Müstakillen bir fıkra olarak kabul edilsin efendim.

REİS — Muhiddin Baha Bey maddeye iki fıkranın daha ilâvesini teklif ediyor. Münasip görürseniz bu maddenin fıkraları bittikten sonra bu fıkraları okuyalım efendim.

Efendim tadil hakkında kabul edilen tavrılerle beraber maddeyi encümene veriyoruz.

Şimdi Af Kanununun tefsirine dair olan ârayı tebliğ ediyorum. Af Kanununun tefsirine dair olan mazbata için reye iştirak eden âzanın adedi 170 dir. Muamele tamam. 46 ret, 14 müstenkife karşı 110 reyle tefsir kabul edilmiştir.

Efendim ikinci fıkrayı okuyoruz :

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hiyaneti vataniye Kanununun muhtevi olduğu ceraimi,

REİS — Bu fıkra hakkında söz söyleyecek var mı? (Hayır sesleri)

Söz söyleyecek yok. Fıkrayı aynen kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Fıkra aynen kabul edilmiştir.

C) Devletin emniyeti hariciye ve dahiliyesini ihlâl edenler hakkındaki Mülki Ceza Kanununun birinci babının birinci ve ikinci faslında muharrer ceraimi,

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Hakkındaki deniliyor. Oradaki «ki» fazla olsa gerek.

REİS — Süruri Efendi «ki» yi kaldırsın diyor. Bunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kaldırılması kabul edilmiştir.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim Mülki Ceza Kanunu diye bir kanun yoktur. Kanun cezai umumi vardır. Bu kanun mutlaklıdır. Diğer hususi kanunlarda bulunmayan şeylerde

oraya müracaat edilir. Binaenaleyh arkadaşlar münasip görürse bu kaldırılınsın.

REİS — Efendim müsaade buyurun. Refik Şevket Bey şöyle teklif ediyor. Mülki Ceza Kanunu yoktur. Doğrudan doğruya ceza kanunu diyelim diyor. Bunu kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Fıkra şöyle oluyor : Devletin emniyeti hariciye ve dâhiliyesini ihlâl edenler hakkında Ceza Kanununun birinci babının birinci ve ikinci faslında muharrer ceraimi

REİS — Fıkra hakkında başka söz istiyen yok. Fıkrayı tadil veçhile kabul edenler ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

D) Askerî ve siyasi casusluk ve suikası siyasi icrası ve asker ailelerine taarruz ve tecavüz ceraimi

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — Efendim bu (D) fıkrasındaki askerî ve siyasi casusluk tâbirini yalnız casusluk telâkki edersek askerî ve siyasi olduğu tabiatıyla anlaşılır. Yalnız arkadaşları askerî ve siyasi diye iki fikir dermeyanına sevk eden sebep zannederim ki, askerî ve siyasi casusluk diye bir kanun vardır. Bu ise kanunu hususidir. Bu da ahkâmı umumiye meyanında bulunuyor. Her ikisini de bir surette cemetmek maksadıyla askerî ve siyasi telâkki etmişlerdi. Binaenaleyh bendenize bu tafsilât zapta girdikten sonra yalnız casusluk kelimesi kâfidir. Çünkü el-fazı mutlâka kemaline masruftur. Sonra bir suikası siyasi cürmü yoktur. Bu bir suikâdin mânası bir cürüm irtikâbetmek demektir. İrtikâbedilen cürmün siyasi ve gayrisiyasi olması badelmuhakeme sabit olan bir kanaate müstenittir ki, yine Ceza Kanunnamesinde böyle suikası siyasi cürmüne ait bir kayıt yoktur. O halde bizim için yeknazarda alelâde görünen bir katil cürmünün indelmuhakeme bir siyasi cürüm olduğu anlaşılabilir. Ve sonra siyasi görünen bir cürüm, zâhiren, siyaseten ika edildiği zannolunan ve indelmuhakeme eşhası siyasiyeye mâtuf olan cürüm en ziyade mamulünbih olandır. Onun için bendeniz şekli kanunide olmak üzere arz ediyorum. Yalnız burada casusluk demek maksadı tamamiyle izah edebilir. Çünkü suikası siyasi hiyaneti vataniyeye taallük eder. Ve casusluk zımnında olur. Veyahut emniyeti dahiliye ve hariciyeye taallük eden bir mesele oluyorsa o vakit bu mahiyeti iktisabedebilir. Bendeniz bu (D) fıkrasının yalnız casusluk olarak kalması taraftarıyım.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim bendeniz de Refik Şevket Beyin fikrine iştirak ediyorum. Suikası siyasi kelimesi fazladır. Bunun zikri doğru değildir. Tayyını teklif ediyorum.

REİS — Yani bu cümlenin tayyını mı teklif ediyorsunuz?

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Evet tayyını,..

REİS — Şu halde bir takrir veriniz efendim.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Müsaade buyurun efendim. Şu fıkrada suikası siyasi cümlesi çok mühim bir şeydir. Bilhassa gerek Rumlar ve gerek Ermeniler tarafından tavzif edilerek siyasi suikasıtta bulunmak üzere Anadolu'ya gönderilen ve elyevm İstiklâl mahkemelerince tahtı tevfihte bulundurulmuş, muhakemesi cereyan eden adamlar vardır. Bu kayıt bu gibiler için vaz'edilmiştir. Nazarı dikkatinizi celbederim.

REİS — Efendim mesele tavazzuh etmiştir. Arkadaşlardan bir kısmı suikası siyasi kelimesine lüzum yoktur, diyorlar... (Hayır sadaları) Müsaade buyurun, bir kısım arkadaşlarımız da, hayır, bu kelimenin yeri vardır. Bu kelime burada dursun, diyorlar. Şimdi bu suikası siyasi kelimesinin tayyolonmasını kabul edenler lütfen el kaldırsın. Tay kabul edilmemiştir. Fıkra'yı aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Fıkra aynen kabul olunmuştur.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Reis Efendi Hazretleri fıkrada (ierası) kelimesi var. Zannederim sehven yazılmış. Encümenin teklifinde böyle bir şey yoktur. Suikası siyasi ierası mı imiş, ne imiş?..

REİS — (ierası) kelimesini encümen yazmamıştır, yanlışdır, diyorlar. O suretle tashih olunacak.

H) Seferberlikte tedariki vesaiti nakliye komisyonlarının suiistimalât ve müsamahatı hakkında Askerî ceza Kanununa müzeyyel 12 Şevval 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli Kanunu muvakkatin birinci maddesini muaddil 28 Rebiyülâhîr 1333 ve 2 Mart 1331 tarihli Kanunda musarrah ceraimi rüyet etmek. (Encümen izahat versin sesleri)

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Askerî ceza Kanununa müzeyyel olmak üzere fıkrada okunduğu üzere askerinin celp ve sevk ve cem'inde veyahut asker için vesaiti nak-

liye tedarikinde kasten suiistimalâtta bulunanlar veya para alanlar veyahut lilmaksadın ihmalde bulunanlar hakkında ahkâmı cezaiye vardır. Bunlar ise, ordunun geride kuvayı maddiyesini tenkise mâvuf hareketlerdir. İleride hareket eden, vazifesini ifa eden orduya bunlar bir an evvel yetiştirilmeyecek olursa bittabi ordu, vazifesini yapamaz. Bu itibarla arkada bulunan İstiklâl mahkemesi ordunun kuvvetini takviye için encümen bu salâhiyeti de İstiklâl mahkemesine vermiştir. Ve vermek de çok lâzım ve zaruridir. Biliyorsunuz ki en ziyade şikâyet ettiğimiz bir müessesese varsa o da şubelerdir. Bunlar efradı haraca bağliyerek para alarak bir kapıdan alırlar, efrat öbür kapıdan çıkar, gider. Eğer bunları İstiklâl mahkemelerinin nüfuzları altında bırakmıyacak olursak bunları hiçbir vakit men'e muktedir olamayız. Böyle olduğu halde İstiklâl mahkemeleri nafiz olamamaktadırlar. Bu askerinin, celp ve cem'inde ve sevkinde, vesaiti nakliye cemi ve celbinde ve tedarikinde.. Bugün evet, Meclisi Âliniz, bir kanun yaptı. Vesaiti nakliye için para verdi. Vesaiti nakliye para ile alınacak. Fakat olur ki bir gün Hükümet gelir, ordumuz taaruz edecektir, vesaiti nakliyemiz, ancak cepheye kâfidir, şimdi cephenin arkasında şu kadar vesaiti nakliyeye müsaade edin. Ve illâ düşmanı takibedemeyeceğim, der. İşte ordu bu mecburiyet karşısında kalınca o vakit, bunu tatbik edebilmek için, bu salâhiyet verilmiştir. Bu salâhiyet Hükümete verildiği zaman, onun vazifesine talallûk eder. Verilmediği zaman, onun salâhiyeti dâhiline giremez. İsterseniz kanunu bir kere okuyalım. (Hacet yok sadaları)

REİS — Efendim mesele tavazzuh etti. Son fıkrayı aynen kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Efendim buraya bir fıkra ilâvesine dair İstanbul Mebusu Ali Rıza Beyin takriri var, okuyoruz.

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin (H) fıkrasından sonra zirdeki fıkranın ilâvesini teklif eylerim.

İstanbul Mebusu

Ali Rıza

C) Ordunun kuvvei maddiyesini tenkis eden ihtilâs ve irtişaya ait ceraim

REİS — Arkadaşımız bu fıkranın ilâvesini teklif ediyor. (İzahat versin sesleri)

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Bendenizin takririm daha umumidir, onu da okuyun.

Riyaseti Celileye

İstiklâl mahkemelerine ait Kanunun üçüncü maddesine fıkaraî atiyenin ilâvesini teklif ederim.

Bursa Mebusu
Muhiddin Baha

K) İhtilâsta bulunan, rüşvet alan bilûmum memurini mülkiye ve askeriyeyi ve bunlara hangi sınıftan olursa olsun iştirak ve muavenet eyliyenleri

S) Nüfuzu memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurini mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Efendim bendeniz, tecrübeme istinaden arzı malûmat edeceğim. Rüşvet alan ve ihtilâsta bulunan bilûmum memurini mülkiye ve askeriyeye ile bunlara her ne suretle olursa olsun, iştirak ve muavenet eyliyenlerin İstiklâl mahkemesince tahtı muhakemeye alınmasını teklif ediyorum. Beyefendiler! İstiklâl mahkemelerinin halk nazarında birinci derecede mevkii haysiyet ve şerefte bulunmasını temin eden esbabdan birisi budur. Halk, şimdiye kadar ceza görmemiş olan ve kendisini idare eden adamlara ceza verildiğini görünce memlekette adaletin tatbiki hakkındaki emniyetini tarsin eder. İrtikâp, irtişa edenler, emin olun! Diğer mahkemelerde uzun seneler serbest kalmaktadırlar. (Doğru sesleri) Konya'da ve diğer livalarda dolıştığımız zaman birçok askerî ve mülki memurların irtikâplarından dolayı tahtı tevkife alınmış olarak serbest gezdiklerini gördüm. Bunların tevkif edilmesini mütaakıp memleket dâhilinde, öyle fevkalâde bir memuriyet hâsıl oldu, ki bununla Meclis tatbiki adalet ettiğinden bihakkın iftihar edebilir. Antalya'da bulunduğum zaman, bir mülkiye müfettişi bendenize geldi; «Bir seneden beri burada gümrükte yapılan suiistimalleri tetkik etmekteyim. On memuru açığa çıkardım, kırk bin lira ihtilâs buldum. Fakat bu memurlar tahtı tevkife alınmış bir seneden beri serbest gezmektedirler. İstiklâl mahkemesi bunların işlerine vaziyet-sin» dedi. Binaenaleyh efendiler; bu izahattan sonra teklifimin kabul edilip edilmemesi reyî âlinize menuttur.

REFİK ŞEVKET B. (Saruhan) — İkinci fıkraya lüzum yok, takririndeki ikinci fıkardan vazgeç!

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Sonra efendim; ikinci fıkrayı arz ediyorum: «Nüfuzu memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurini mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek..» Halkın da hakkı vardır. Halkın da, serian adaletin tatbikini talebetmek hakkıdır. Binaenaleyh haksızlık eden memurları İstiklâl mahkemelerince tahtı muhakemeye almak lâzımgelir. (Kabul sesleri)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim Muhiddin Baha Bey arkadaşımız tarafından vâkı olan teklif yeni bir fıkra olduğu için, Meclisi Âlinizin bundan evvel ittihaz ettiği karar mucibince, usul noktaî nazarından bunun hakkında, müzakere cereyan edecek. Sonra, Muhiddin Baha Bey arkadaşımızın teklifine gelince, bendeniz de, filhakika şu vazifenin İstiklâl mahakimine verildiği takdirde ve İstiklâl mahkemeleri bu gibi vazaiye vaziyed etmek suretiyle ve süratle mesaili intacetmekle halk üzerinde hüsnütesir bıraktığından dolayı bunun nâfi olacağına kaani olmakla beraber, - efendiler memlekette - ya bir adliyenin vücudünü kabul edeceğimiz veyahut inkâr edeceğimiz. Adliyenin vücudünü kabul ettikten sonra alelâde ihtilâs ve rüşvet ve sair bu gibi mevaddı İstiklâl mahkemelerine vermek doğru değildir. (Gayet doğrudur sesleri) Müsaade buyurun, beyefendiler bendeniz diyorum ki; Ceza Kanunnamesindeki emniyeti dahiliye ve hariciyeyi ihlâl faslına İstiklâl mahkemelerine verdikten, Askerî Kanunundaki ahkâmı İstiklâl mahkemelerine verdikten sonra o mahkemeler vasıtasıyla tatbikini, takibini kabul ettikten sonra şimdiki teklif edilen bu maddeyi dahi onlara verdikten sonra rica ederim, mahakimi nizamiyenin vazifesi nedir? Ben anlıyamıyorum. (Adliyenin daha çok vazifeleri vardır sesleri) Efendiler illeti esasından görerek ona göre çare bulmalıdır. Eğer siz, İstiklâl mahkemeleriyle bu işi görecekseniz ben de, sizinle beraberim, o mesele başka.. Yok şu memlekette bir adliyenin vücuduna ve mahakimi nizamiyenin vücuduna kail isek; elbette kailiz ve bunda şüphe etmiyoruz. Fakat Adliye vazifesini ifa etmiyorsa, edemiyorsa onun sebebini anlamalı ve onu ref'etmelidir. Yoksa mahakimi nizamiye şu işi yapamıyor diyerek şunu alalım İ-

tiklâl mahkemesine verelim demek, bir iş yapmak değildir. Efendiler siz, istiklâl mahkemesine gönderdiğiniz arkadaşların serbestii tammesini temin ettiğiniz gibi, mahakimi nizamiyenin Kanunu esasi ile lâyenazilliğini temin ediniz. Ve hiçbir suretle kavaninde mevcut ahkâm ve sarahat dairesinde tahkikat iera edilmedikçe hükkâmın mesul edilmemesi tarafına gidiniz. İşte o vakit istiklâl mahakimine lüzum yoktur. Siz, mahakim müstakildir, hâkimler lâyenazildir; dediğiniz halde maatteessüf bir taraftan her hangi bir zatın tahriratiyle bir müddei-umumiye ve diğer taraftan her hangi bir zatın işariyle bir mahkeme reisini oradan buraya kadar fırlatırken istediğiniz kadar İstiklâl mahkemesini tesis ediniz, memlekete adalet getiremezsiniz. İstiklâl mahkemesi, tethiş demek değildir. Adalet demektir, adalet ise, kavanini mevzuanın hüsnütatbikini tekeffül edenlerin her türlü tecevüz ve taarruzdan masun olarak ifayı vazife etmelerini temin etmektir. Efendiler! İrtikâp, irtişa için Kanunu Cezada fasıl ve madde vardır ve bu irtikâp ve irtişayı mahakimi nizamiye öteden beri rüyet ediyor ve bundan sonra da rüyet edecektir. Fakat mahakimi nizamiye niçin tesir yapamıyor? Bu ciheti düşünün! Yarın sirkat mesailini de İstiklâl mahkemelerine vereceksiniz... Muhiddin Baha Beyefendiye soruyorum: Sirkat, şekavet ve saireden dolayı vaziyet ettikleri mesailde; halkın memnuniyetini mucibolacak vesaiti istimal etmediler mi? Ne hacet o faslı da buraya nakledelim ve mahakimi nizamiyeyi kaldıralım efendim. Fakat şunu da rica ederim ki histen tecerrütle hakikat üzerinde yürüyelim. Efendiler emin olunuz ki mahakimde bulunan arkadaşlar da bu memleketin evlâdı ve bizim kadar bu memleketi seven ve memleketin ihtiyacını ve mukadderatını bizzat anlıyan kimselerdir. Yeter ki efendiler biz...

NURİ B. (Bolu) — Mahakimin jandarmalara bile nüfuzu yok.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Efendim mahakimin jandarmaya bile nüfuzu yoksa; rica ederim İstiklâl mahkemelerine verdiğiniz salâhiyeti onlara da verseniz nüfuz yapamazlar mı?

Bendeniz; bu fıkra maddeye ilâve edildiği takdirde İstiklâl mahkemeleri esnayı vazifede halka fenalık edecek ve yapacaktır demiyorum. Fakat efendiler bu gibi vazaifi de kâmilen İs-

tiklâl mahkemesine vermekle memlekette Adliyenin vücudunu inkâr ediyorsunuz.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Yanlış anlamışsınız.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — İstirham ederim Abdülkadir Kemali Bey, Adliyemize tecevüz etmeyiniz, memleketimizde bir Adliyemiz vardır; memleketimizde bir adalet vardır diyen sizsiniz. Böyle olduğu halde nasıl olur da teklif ettiğiniz bu fıkra ile Adliyenin vücudunu inkâr ediyorsunuz, rica ederim. Bendeniz diyorum ki efendiler: Adliye ya vardır veya yoktur. Adliye yoksa, bütün kavanini mülkiye ve cezaiyenin de tatbikine İstiklâl mahkemeleri memurdur diyelim ve teşkilâtı Adliyeyi ref'edelim. Yok mahakimi Adliye varsa bu teklif doğru değildir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler Muhiddin Baha Bey bir fıkra ile, İstiklâl mahakiminin mânasını ifade ettiler. İstiklâl mahkemesi Kanununun heyeti umumiyesi hakkında söz alsaydım, bunu ben daha evvel arz ederdim. Efendiler Devletin kavanini var; bu kavanini tatbik etmeyenler hakkında bir kontrol lâzımdır. Memurini aidesi bu kavaninin ahkâmını ya kasden ifa etmiyorlar veyahut tatbikinde ihmal ediyorlar.

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Kendi ifadeleriyle arz edeceğim. Buyurdular ki; bir müfettiş, irtişa yapan ve hakkında tahkikat iera ettiği bir memurun serbest olarak dolaştığını bana söyledi.

Şimdi kabahat irtişa yapan memurun ve müfettişin midir? yoksa mahkemenin usulünde midir? Kabahat eğer mahkemenin usulünde ise her halde elimizde bir kanun vardır. Malûmuâlileri böyle bir meseleden dolayı iptida bir tahkikat yapılır yapılmaz, o tahkikat Şûrayı Devlete kadar yükselir. Şûrayı Devlet lüzumu muhakeme kararı verir vermez Adliyece tahkikat başlar ve sonra...

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) — Bu kaç sene sürer? (Kaç sene sonra sesleri.)

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Bu kaç sene sürer diye söyleyen mebuslara soruyorum, ezeümle Süleyman Sudi Bey on iki senelik bir mebustur. Kanunun noksanı nerede ise onu niçin şimdiye kadar tamir etmediler ve noksan hakkında niçin teşebbüsatta bulunmadılar? Tahkikatı tacil için neden bir teklifte bulunmamışlardır? Binaenaleyh tahkikat

kaç sene sürerse sürsün, maksat ihkakı hak meselesidir. Sürati düşünüyorsunuz da yatacak adamı niye düşünmüyorsunuz? Belki kabahati yoktur veya bigayrihakkın yatıyorsa.. O tahkikat meratibini kanuna koyanların maksadı her şeyin sellemeüsselâm kabul edilmemesini temin içindir. Efendiler! Adalet böyledir. Tahkikatı iptidaiye bir sene sürdü değil mi? Bir sene sonra da tahkikatı adliye başlar ve bu başlar başlamaz hemen adamı hapse tıklarlar.

Eğer kudreti adliyemiz buna da kâfi değilse o başka meseledir. Efendiler! Suiistimal olmuyor değil. Fakat; müntesibini adliyeden olanlar, kanunun ivicağlı yollarını da lütfen izah buyursunlar. Kanunun bu gibi hikmetini bilmeden ve sebebini görmeden bir adam irtişa yaptığı halde serbest doluyor diye ceffelkalem söylemek doğru değildir.

Evet; usulü muhakematı cezaiyemizde şu müddet vardır, usulü cezaiyemiz böyledir ve onun da hikmeti şudur. Bunları ceffelkalem yıkmak kudreti elimizde ise, o vakit bunu istiklâl mahkemeleri yapmaz, çünkü şirazei devlet bozulur, sizin gördüğünüz ihtilâslar namütenahi olur. Çünkü; bir memlekette kanun hâkim olmaz ve o memleket mahkemelerinin de nüfuzu kalmazsa, o Devletin mânası da kalmaz. Halbuki; ben vaziyeti böyle görmüyorum. Herkes cürmünün cezasını görmektedir. İhtilâs yapanlar da cezasını görüyor. Bunu görmek istemiyen arkadaşlarımız...

NURİ B. (Bolu) — Yapılan kanunlar hep Fransız kanunlarından tercümedir ve bunlar memleketimize uymuyor vesselâm.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Nuri Beyin mütalâası bu yoldadır, benim mütalâam da şudur: Kavaninden hep müştekiyiz. Fakat; Fransız kanunu tercüme edildikten ve bu Devlet onu kabul ettikten sonra artık o; Fransız kanunluğundan çıkmış ve bu Devletin kanunu olmuştur. Her halde Muhiddin Baha Beyin buyurdıkları gibi şu âdi usulde İstiklâl mahkemelerine vazife tevdi ettikten sonra diğer vazife ve hususat verildiği vakitte, yani kuvayı maddiyei devleti tenkisa uğratanların muhakeme ve tâyini cezaları hususi verildiği zaman bu bir umumi sözdür ve bundan evvelki kanun gibi, bunu istediğiniz kadar her bir meseleye teşmil edebilirsiniz. Yani efendiler, İstiklâl mahkemelerini inşaallah Muhiddin Baha Beyin arz ettiği şekle ifrağ eder-

sek hak tezahür eder. Devletin bütün kavanimini hüsnütatbik etmeyenler hakkında da bu kanunun tatbikine gelince, arz ettiğim gibi, eğer kabahat Adliyemizde ise Adliyemizi ıslah edelim ve mamafih; ben bu halleri kabahat olarak telâkki etmiyorum. Adaleti kanun da temin etmektedir, Adliyemiz de temin etmektedir. Öyle hafif bir histen dolayı bu yüzden umumi bir tarik açarsak İstiklâl mahkemeleri de bu tarikler arzında batar, kaybolur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Müsaade buyurulur mu Reis Bey? Encümen namına..

REİS — Efendim encümenin bu hususta bir teklifi yoktur ki...

MEHMED ŞÜKRÜ B. — Encümen bunu kabul etmemiştir, esbabını arz edeceğim.

REİS — Söz alanlar bir kere söylesinler de.. Buyurun Abdülkadir Kemalî Bey.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Efendim iki şekil vardır. Ya İstiklâl mahkemesinin vücuduna ihtiyaç vardır veya yoktur. Bunun ortasını aramak ve ortasının ortasında diğer bir şekil araştırmak beyhudedir. Ya İstiklâl mahkemeleri lâzımdır veya değildir.

Eğer İstiklâl mahkemeleri lâzımsa; bu mahakime fevkalâde salâhiyetler de verilmelidir. Fevkalâde salâhiyetler verilmiyecekse, mahakimi âdiye, vazifesine, vazifei hazırasına devam etmelidir.

Muhiddin Baha Beyin teklif ettiği fıkrayı arzu ederim ki, hukuşinas olan pek sevdiğim kardeşim Hakkı Hami Bey memnuniyetle kabul etsin. Bu teklifimi memnuniyetle kabul etmek hukuşinaslığın icabatındandır. Bir kere adliyeciler idarei vilâyat ve askerî kavanini icabatınca, irtikâbedilen bâzı ceraimin meslek noktai nazarından Adliyeye verilmemesinden muğber ve müteessirdirler. Memlekette hâdis olan her cürüm hakkında mahakimi adliyenin takibatı kanuniye icra etmesi, ihtilâlin ruhunu teşkil eder. Adliyeler; memlekette; mala, ırza ve cana vukubulan tecavüzleri kanun ile karşılayacak bir kuvvettir ve bunu temin etmek de bizim vazifemizdir. İhtilâlin vazifesidir. Fakat maalesef bütün gürültülere ve gazetelerle yazı yazılmasına ve hususi görüşülmelere rağmen İdarei vilâyat Kanununun sed çektiği adliye kapıları maalesef açık bulundurulamamıştır.

Meselâ; bir posta ve telgraf memuru ihtilâs yapar. Fakat beyler müddeiumuminin doğru-
dan doğruya bu mesele hakkında tahkikat icra-
sına salâhiyeti yoktur.

O tahkikatı evvelâ; o memurun âmiri kimse
o yapacak ve netieelendirecek; evrak meclisi
idareye gidecek ve meclisi idare lüzumu mu-
hakeme kararı verdikten sonra o memurun mu-
hakemesi yapılabilecek. Rica ederim efendiler!
Memlekette bütün milletin arzusuna mugayir
olan bu hali dün izale edemedik, bugün de
münakaşat ile vakit geçiriyoruz. Elimize bir
kuvvet geçmiş, niçin bu kuvveti, lâzımgelenlere
vermiyoruz? Memlekette o kadar fenalık o ka-
dar rezalet oluyor ki, vaz'edilen kavanin; va-
tan endişesiyle değil, yalnız meslek endişesiyle
vaz'edilen kavanin yüzünden birçok cinayetle-
rin ekberini irtikâbettikleri halde alelâde te-
lâkki edilen bir fiilin mücrimlerini bir polis, bir
jandarmayı takibedemiyor. Her hangi bir me-
muru rüşvet ve irtikâp ve sairesinden dolayı
takip imkânı meveudolmuyor. Bu imkân bize
bahşeden bir salâhiyeti ortaya atarlarsa bunu
niçin reddedelim? (Doğru sadaları) Sonra mem-
leketin düzeltilmesini arz ediyorum.

Bu gayemi sekiz kere belki burada söyledim.
Benim gayem böyle olduğu gibi hepinizin de
gayesi budur. Bu, memlekette mal, can ve
ırz mütecevizlerine, niçin tecavüz ettin? Diye
soracak mahkemelerdir; ihtilâlin gayesi de bu-
dur efendiler. Fakat bugün bu, imkân dâhilin-
de midir? Bugün bunlar hakkında müzakere
edildiğini maalmemnukiye görüyorum, bu gibi
adımlarla biz şahsi ve meslekî kuyudu çiğnemek
ruhu ile müsellâh bulunuyoruz. Efendiler, istik-
lâl mahkemelerine verdiğimiz salâhiyetleri te-
kemmül etmiş; öyle bir idare ile hâkim olmuş
suretinde değil; ilmen, ruhan ve ahlâkan tekem-
mül etmiş bir halde hâkimlere bu salâhiyetle-
rin verildiği günü gördüğümüz gün, ihtilâlimiz-
in neticesini, semeresini elde ettiğimizi anlyaya-
cağız. (Doğru; sesleri) Rica ederim efendiler bu
memurini adliyenin yapamadığı şeyi adil nam-
na, hak namına yapmak salâhiyetidir. Bunu bi-
lâkayduşart derhal kabul buyurun.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Trabzon) — Efendiler Ab-
dülkadir Kemalî Bey biraderimizin şikâyet etti-
ği mesalden müteessir olmıyan, müşteki olmıyan
kimse yoktur. Ve bunların düzelmesini hepimiz
arzu ediyoruz. Fakat ortayerde bir İstiklâl mah-

kemesi yapılıyor ve zannediyorum ki : Birinci
maddesi nazarı dikkate alınacak olursa İstiklâl
mahkemesinin mahakimi âdiye makamına kaim
olacak teşkilâtta olmadığı anlaşılır. Bu, ahvali
fevkalâde üzerine muayyen mıntakalarda yapıla-
cak İstiklâl mahakimidir. Memleketin bir tarafın-
da lüzum görülmüş tek bir İstiklâl mahkemesi ya-
pılmış. Orada Muhiddin Baha Bey biraderimizin
teklif ettiği fıkra mucibince memleketin o kısımın-
da adaletin tatbik ve cereyanı imkânı bulundu-
ğunu kabul edelim. Fakat diğer aksamı memalik
bizim memleketimiz değil midir? O halde ne yap-
mak lâzımgelir : Bütün mahkemeleri kaldıralım,
her tarafa İstiklâl mahkemeleri gönderelim, ben-
ce bu mânasızdır. Çünkü bizim yaptığımız kanun...

ABDÜLKADİR KEMALÎ B. (Kastamonu)
Her taraf zulüm altındadır, orası da kalsın.

ALİ ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Müsaade bu-
yurun efendim, bizim yaptığımız kanun bir defa
muvakkat, yani müddeti altı ay olan ve hattâ
vazifesinden bence bir an evvel geriye çağrılacak
olan fevkalâde mahkemelerdir. Memleketin her
hangi bir noktasında bu mahkemeleri tesis et-
tiğimiz zaman onlara hakikaten her türlü işi dü-
zeltbilecek salâhiyeti verirsek Hükümetin ah-
vali fevkalâde itibariyle kendisine rüyet ettiril-
mek istenilen işleri geri kalır. Efendiler! Böyle
bir tek mahkeme mühim bir hâdise üzerine mem-
leketin her hangi bir noktasına gider; orada
hâdisenin saiki olan esbabı vakit ve zamaniyle
bulur ve icabını icra edebilirse ne mutlu! Fa-
kat bunun haricinde her türlü işe bakacağım
diye asıl İstiklâl mahkemesinin o mıntakaya
gitmesini icabettiren hâdisat geri kalacak olur-
sa o vakit İstiklâl mahkemesi vazifesini ifa et-
memiş olur. Binaenaleyh, Muhiddin Baha Bey
biraderimizin teklifine samimiyetle iştirak edi-
yorum. Fakat bunun için usulü muhakema-
tımızda tadilât düşünelim, memleketin her ta-
rafına adaleti siyyanen tevzi edelim. Yoksa
İstiklâl mahkemesi muvakkat ve fevkalâde
mahkemelerdir. Her şeye vaziyed ederse hiç
iş göremez. Bunun için bunun reddini teklif
ederim.

VÂSİF B. (Sivas) — Efendim Abdülka-
dir Kemalî Beyin yalnız sözünü teyidediyo-
rum. Fakat teklifine iştirak etmiyorum. Mem-
lekette bu gibi cürümler için bir teşkilâtı ad-
liye vardır. Eğer o teşkilâtı adliye kâfi gel-
miyorsa o islah edilmelidir. Biz teşkilâtı ad-

liyeyi bırakıp yerine başka mahkemeler teşkil edecek değildir ve bugünkü kanunumuz da ıslahatı adliyeye temas eder bir mesele değildir. Binaenaleyh; bu kanun malûmâliniz, fevkalâde ahval için, yani bizim gayemizi ve selâmeti vatani sarsacak ihtilâller, ihanetler ve saire için, bir de orduyu sarsacak külliyetli firarlara karşı durabilmek için ittihaz edilmiş bir çaredir. Binaenaleyh bu mahkemeleri biz her vakit için ve uzun zaman için teşkil edecek değildir. Meselâ Hükümet bir ihtilâl mıntakası gördüğü zaman bir İstiklâl mahkemesi isterse, bendeniz teklif edeceğim dört tane; on iki ay devam edecek bir mahkeme yerine iki ay devam edecek dört İstiklâl mahkemesi olsun. Ahaliye; muhataralı bir vaziyete karşı, katî ve kısa bir zamanda işi intacedecek tedabir lâzımdır. Bu kanun, bunları istihdaf ediyor. Öbür mesele gelince : Ondan çok müteessifim. Fakat derhal bunlara bir çare bulunamaz. Onları da bunun dâhiline sokup memlekette köklü bir mahkeme şeklinde diğer mahkime karşı böyle bir şey tesis etmek doğru olamaz. Ve bilhassa sulh karşısında bulunduğumuz bir sırada; bu adamların mahkemeleri yoktur, bunlar memleketlerinde bile adalet tesis edemediler. Mahkemeleri filân yoktur, diyenlere karşı tutup böyle fevkalâdeliklerle uğraşacak olursak düşmanlarımıza daha iyi fırsat vermiş oluruz. Onun için bir fevkalâdelik yapamayız. Vatani doğrudan doğruya sarsan ahvale doğrudan doğruya çare bulmalıyız.

YASİN B. (Gazianteb) — Fevkalâde ahvalden birisi bu değil midir?

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim encümeninizce bu cihet uzunboylu münakaşatı mucibolmuştur. Encümen, beyin söylediği gibi idari vazaiife teşmil etmek istememiştir. Bunlar, kanunun birinci maddesinde kabul ettiğimiz veçhile Hükümetin göstereceği lüzumu hakiki üzerine Meclisi Âlinizin o lüzumu hakikiyi takdir ederek kabul ettiği takdirde - ki, fevkalâde ahval içinde fevkalâdeliklere karşı yapacağı bir şeydir - bu bir veya iki yerde olacaktır. Veyahut âni olarak Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti aleyhine vukubulacak isyanların itfası için derhal göndereceği İstiklâl mahkemeleri olacaktır. O zamanlar onun yalnız vazifesi, o isyanı bastırmak

olacaktır. Onun haricinde cereame bakmaya vakti olmayacaktır. Çünkü hedefi o cereyanı derhal söndürmek olacaktır. Eğer bir memur vazifesi memuriyetini suiistimal etmiş, rüşvet almış diye bunlara da vaziyed edecek olursak söndürmek istediğimiz isyanın mıntakası ve derececi şumulü artar, ve o zaman memurların nüfuz ve tahriki araya girebilir. Sonra bunların bir kısmını cennete, bir kısmını cehenneme atmak gibi olacaktır. Bir yerde İstiklâl mahkemesi olacak, bu mıntakada mevcut İstiklâl mahkemesinin dairesi dâhilinde bulunan memurları doğrudan doğruya İstiklâl mahkemesine vereceğiz. Halbuki İstiklâl mahkemesi olmıyan yerlerde muamele ahkâmı mevzuayı kanuniye ne ise onun üzerine cereyan edecek ve memurlar hakkında da siyyanen bir muamele tatbik edilmemiş olacaktır. Halbuki Hükümetin vazifesi bütün memurlar hakkında siyyanen bir muamele yapmaktır. Onları siyyanen tecziye etmek lâzımdır. Evet bendeniz de Abdülkadir Kemalî Beyin mütalâatına tamamen iştirak ederim. Hattâ geçen sene beraber bunu ileri sürmüş ve müdafaa etmiştik ki, memurunin usulü muhakemesine lüzum yoktur...

«Onlar da efradı ahali gibi ika etmiş olduğu cürme göre muhakeme olunurlar.» Halbuki, Meclisi Âli bunu kabul etmedi, şimdiki halde bulunan çareler ise ancak bunlardır. Eğer memurlardan şikâyet ediyorsak haklarındaki usulü muhakemeyi, usulü tecziyeyi değiştirmeliyiz, bu, Meclisin yedikudretindedir. Herkese bir muamele yapalım. Adalet; bütün efradı millete siyyanen muamele yapmakla mümkündür. Arz ettiğim gibi birisini cennete, diğerini ise cehenneme göndermek doğru değildir. İşte encümenin ekseriyeti - ki yani bu hususta rüşvet meselesini kabul edenler akalliyette idi - bu noktai nazardan kabul etmiş ve mümkün olduğu kadar İstiklâl mahakiminin vazifelerini muayyen vazaiife hasır ve kasretmek istemiştir. Mahakimi mezkûrenin dairesi şumulünü genişlettirecek olursak İstiklâl mahkemeleri için içinden çıkamıyarak eski şeklini alır, ve hepimizin mucibi şikâyeti olacak bir hale gelir. Bendeniz pekâlâ hatırlıyorum, Hükümet İstiklâl mahkemelerini - Abdülkadir Kemalî Bey de pek iyi bilirler - terki faaliyete davet ettiği zaman bu gibi hususata da el uzattığından dolayı talebi mezkûrda bulunmuştur. Çünkü devairi aidesi olan vekâletler - ki, biz de burada birinci maddede Hükümete salâhiyet veriyoruz - ve birinci

maddede diyoruz ki, Hükümet lüzum göreceği yerlerde mahkemenin tesisini isteyebilir; tâbiri mâzur görünüz, meselâ; azılı bir adam çatacak ve derhal İstiklâl mahakimine terki faaliyet ettirilecektir. Nitekim, ettirildiği gibi.. Şimdi ise o kuvvet bize aittir, birinci maddede kabul edildiği veçhile Hükümet bize gelecek, lüzum gösterecektir. Efendiler, o zaman diyebileceğiniz misiniz ki, ona lüzum yoktur, o mahalde memleketin kanunu umumisi caridir? Hayır efendiler, bunu bir meclis diyemez. Binaenaleyh encümen bunu kabul etmiyor, efendim (Müzakere kâfi sadaları)

MUHİDDİN BAHA B. (Bursa) — Efendim, evveleminde söyleyeceğim söz Hakkı Hami Beyefendinin suizannını tevîl olacaktır. Bendenizin evvelki fikrim ne idiye, şimdiki de aynıdır. Hakikaten heyeti hâkimeî adliyemiz muhterem ve namusludur. Bendeniz memurunin muhakemesinin mahakimi Adliyyeye verilmemesini arz ederken; ne onların namuslarından, ne de iktidarılarından şikâyet ettim. Yalnız, hırsızların gezmekte olduklarını ve mahakimi adliyemizin onlara desti adaletlerini uzatamadıklarını söyledim. Öyle usulü muhakeme vardır ki, onun içinden kolay kolay çıkamayacaksınız ve bunun için beş altı ay uğraşacaksınız. Binaenaleyh bugün memlekette adalet tevzi etmek ve bunu süratle yapmak isterken; halkı bir tarafta, memurini ise diğer tarafta bırakmak doğru olmaz. Vâsıf Beyefendi buyurdular ki : «İstiklâl mahkemeleri her hangi bir meselei fevkalâdeyi halletmek için gidecek bir mahkemedir.» Pekâlâ, ama... Bir memlekette ahali iki taraftadır. Memurin gelecek «Şu adam, sunu yapmıştır.» diyecek; bunun üzerine o adam hakkında kanunu süratle tatbik edileceksiniz. Sonra yine o memlekette ceza gören daima hakkını müdafaa etmek istediğimiz halktan bir adam, gelecek «Efendi, diyecek, bu memur, bu vali, bu kumandan veya bu ahzi asker reisi bana fenalık etti, benden rüşvet aldı. Veyahut beni şu suretle zarardide etmek istedi, beni kurtarın.» Buna karşı; hayır, biz bu vazife ile gelmedik, git demek, beyefendi; derdini Marko Paşaya anlat demektir. Memleketin bir kumandanını muhakeme edecek hangi mahkeme var?

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Divani Harbi Âli var.

MUHİDDİN BAHA B. (Devamla) — Hangi Divanı Harbi Âli?

ÖMER LÜTFİ B. (Karahisarı Sahib) — Konya'daki Divanı Harbi Ali.

MUHİDDİN BAHA B. (Devamla) — Hırsızlık eden, rüşvet alan adam her kim olursa olsun, bilâistisna mahkemenin adaletine tevdi edilmeli. Yani Büyük Millet Meclisine ve milletine hesap vermelidir. Şükrü Beyin dedikleri gibi; her hangi bir memurun arzusuyla İstiklâl mahakimi geriye çağrılmaz. Meclisi Âli buradadır, her zaman ekseriyetle böyle bir talebi reddedebilir. Her zaman Büyük Millet Meclisinin kudret ve kuvvetinden bahsediyoruz. Bendeniz iddia ediyorum ki hiçbir zaman İstiklâl mahakimi bir ferdin nüfuzıyla geriye çağrılmaz, eğer bunu kabul ediyorsanız, Büyük Millet Meclisinin bu memleketteki kudret ve mevki nedir? Bendeniz Şükrü Bey biraderimizin kanaatine iştirak etmediğim gibi Muhterem Meclisi Âlinin de bu kanaatte olmadığı ümidindeyim. Binaenaleyh, birinci fıkranın sureti katiyede kabul edilmesini memleket ve adalet namına rica ediyorum.

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir, Muhiddin Baha ve İstanbul Mebusu Ali Rıza beylerin takrirlerinin reye vaz'ını teklif ederim.

Kütahya Mebusu
Cemil

(Kabul, ret sadaları)

REİS — Bu takrir veçhile müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere ekseriyetle kâfi görülmüştür.

HASAN BASRİ B. (Karesi) — Rüşvete vasıta olanlar hakkında da bir kayıt ilâve edilse.. (Var sadaları)

REİS — Muhiddin Baha Bey tarafından teklif edilen (K ve S) fıkralarını okuyoruz, dinliyelim efendim.

K) İhtilâsta bulunan, rüşvet alan bilûmum memurini külkiye ve askeriyeyi ve bunlara hangi sınıfta olursa olsun iştirak ve muavenet eyliyenleri

S) Nüfuzu memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurini mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek..

REİS — Bu fıkraları aynen kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin H fıkrasından sonra zirdeki fıkranın ilâvesini teklif eylerim.

İstanbul
Ali Rıza

V) Ordunun kuvvei maddiyesini tenkis eden ihtilâs ve irtişaya ait ceraim

REFİK ŞEVKET B. — Birinci takrirden sonra artık buna lüzum kalmadı.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Bendenizin teklifim hususidir. Muhiddin Baha Beyin teklifi ise daha şâmil ve umumi olduğundan bendeniz teklifimden vazgeçiyorum.

REİS — O halde efendim tadil veçhile maddeyi okuyoruz:

Madde 3. — İstiklâl mahkemelerinin vazai berveçî âtidir:

A) Muvazzaf ve gönlü ile hizmeti askeriyeye dâhil olup da firar edenler ve firara sebebiyet verenler ve firari derdest ve sevkinde tekâsül gösterenler ve firarileri bilihtiyar ihfa ve iâşe ve ilbas edenler hakkında Ceza Kanunnamesiyle Askerî Kavaninde muayyen cezaları hüküm ve esbabı muhaffife ve müşeddide mevcudolduğu takdirde yalnız bu fıkradaki ceraimde munhasır olmak üzere tensibedeceği diğer gûna mukarreratı ittihaz etmek.

B) 29 Nisan 1336 tarihli Hiyaneti Vatanîye Kanununun muhtevi olduğu ceraimi

C) Devletin emniyeti hariciye ve dahiliyesini ihlâl edenler hakkında Ceza Kanununun birinci babının birinci ve ikinci fasıllarında muharrer ceraimi

D) Askerî ve siyasi casusluk ve suikastı siyasi ve asker ailelerine taarruz ve tecavüz ceraimi

H) Seferberlikte tedariki vesaiti nakliye komisyonlarının suiistimalât ve müsamahatı hakkında Askerî Ceza Kanununa müzeyyel 12 Şevval 1332 ve 21 Ağustos 1330 tarihli Kanunu muvakkatin birinci maddesini muaddil 28 Rebülâhir 1333 ve 2 Mart 1331 tarihli Kanunda musarrah ceraimi rüyet etmek

K) İhtilâsta bulunan, rüşvet alan bilü-

mum memurini mülkiye ve askeriyeyi ve bunlara hangi sınıftan olursa olsun, iştirak ve muavenet eyliyenleri

S) Nüfuzu memuriyetinden istifade ederek halka zulüm ve işkencede bulunan memurini mülkiye ve askeriyeyi muhakeme etmek.

ABDÜLKADİR KEMALİ B. (Kastamonu) — Mülki Ceza; Kanunu diyor. «Mülki» kelimesi kaldırılsın.

REİS — O zaten kaldırıldı. (Ceza Kanunnamesiyle) olacak.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Muavenet kelimesi de vesatet olacak.

REİS — Efendim üçüncü maddeyi tadil veçhile kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edilmiştir.

5. — *Kurban Bayramını tebrik etmek üzere cepheye gidecek olan heyetin Divanı Riyasetçe intihabı*

REİS — Efendim Heyeti Aliyenize Divanı Riyasetin bir kararını arz edeceğim. Erzurum Mebusu Salih Efendi bir takrir vermiş, Kurban Bayramını tebrik etmek üzere cepheye bir heyet izamı hakkında. Divanı Riyaset de şu kararı vermiş :

Heyeti Umumiyeye

Büyük Millet Meclisi namına Kurban Bayramını tebrik etmek üzere cepheye bir heyetin izamı hakkında Erzurum Mebusu Salih Efendi tarafından verilip Divanı Riyasete havale buyurulan takrir üzerine mezkûr heyetin Ankara Mebusu Ali Fuad Paşa ve Karesi Mebusu Abdülgafur Efendi ve Burdur Mebusu Âkif ve Kayseri Mebusu, Âtıf beylerden terekübetmesi tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyeye arz olunur.

T. B. M. M. Reisisanisi
Dr. Adnan

(Hay hay münasip sadaları)

REİS — Pazartesi günü aynı saatte içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitamı müzakerat; saat : 6,00

Hiyaneti vataniye mücriminin bir kısmının affına dair Af Kanununun tefsiri hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasına verilen reylerin neticesi

(Kabul edenler)

Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Celâl B. (Gene), Sâmi B. (İçel), Mehmed Şükrü B. (Karahisarı Sahib), Necib B. (Ertuğrul), Selâhaddin B. (Mersin), Hacı Âtîf Ef. (Ankara), Enver B. (İzmir), Mehmed Âkif B. (Burdur), Kasım B. (Muş), Hamdi B. (Tokad), Hacı Süleyman Ef. (İzmir), Ziya B. (Kângırı), Ali Şükrü B. (Trabzon), Hacı Mustafa Sabri Ef. (Siird), İsmail Remzi Ef. (İsparta), Nüzhet B. (Ergani), Hakkı Pş. (Niğde), Bozan B. (Urfa), Rasim B. (Elâziz), Musa Kâzım Ef. (Konya), Mustafa B. (Dersim), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Reşid Ağa (Malatya), Dursun B. (Çorum), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Halil İbrahim Ef. (Eskişehir), Osman Nuri B. (Bursa), Dr. Ali Haydar B. (Gene), Nuri B. (Bolu), Dr. Eşref B. (Adana), Şükrü B. (İstanbul), Tevfik B. (Van), Rifat B. (Tokad), Nusrat Ef. (Erzurum), Mithat B. (Mardin), Ali Fuad Pş. (Ankara), Abdülkadir Kemali B. (Kastamonu), Ali Cenani B. (Gazianteb), Haydar Lûtfi B. (İçel), Mustafa B. (Karahisarı Şarki), Ziyaeddin B. (Sivas), Operatör Emin B. (Bursa), Mehmed Vehbi Ef. (Konya), Şeyh Servet Ef. (Bursa), Osman B. (Kayseri), Mehmed Nâdir B. (İsparta), Zamir B. (Adana), Edib B. (Batum), Ömer Lûtfi B. (Saruhan), Süleyman Sudi B. (Bayezid), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Feyzi Ef. (Malatya), Hasib B. (Maraş), İsmail B. (Erzurum),

Hamdi Ef. (Diyarbakir), Besim B. (Kastamonu), Abdülgafur Ef. (Karesi), Sabit B. (Kayseri), Feyyaz Ali B. (Yozgad), Mehmed Vasfi B. (Karahisarı Şarki), Ali Vâsîf B. (Gene), Bahri B. (Yozgad), Kadri B. (Diyarbakir), Durak B. (Erzurum), Mesud B. (Karahisarı Şarki), Said B. (Kângırı), Ali Rıza Ef. (Amasya), Mehmed Niyazi B. (Eskişehir), Vehbi B. (Bitlis), Yusuf Ziya B. (Mersin), İsmail Safa B. (Mersin), Ömer Lûtfi B. (Karahisarı Sahib), Şakir B. (Ankara), Osman B. (Lâzistan), Hacı Bedir Ağa (Malatya), Şükrü B. (Canik), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarı Sahib), Mustafa Hulûsi Ef. (Karahisarı Sahib), Abdullah Ef. (Adana), Mazlum Baba Ef. (Denizli), Rıza B. (Yozgad), Numan Ef. (İstanbul), Hüsnü B. (Bitlis), Zekâi B. (Adana), Vâsîf B. (Sivas), Rifat B. (Kayseri), Hasan Ef. (Denizli), Abdullah Ef. (İzmit), Yâsin B. (Oltu), Mustafa Taki Ef. (Sivas), Ragıb B. (Gazianteb), Tevfik Rüştü B. (Menteşe), Emin B. (Erzincan), Tufan B. (Hakkâri), Ziya Hürşid B. (Lâzistan), Cavid B. (Kars), Hamdi B. (Gene), Hafız Hamdi B. (Biga), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Şeyh Fevzi Ef. (Erzincan), Rıza B. (Kırşehir), Âtîf B. (Bayezid), Mehmed Salih Ef. (Erzurum), Mustafa B. (Antalya), Hacı Veli Ef. (Eskişehir), Halil İbrahim Ef. (İzmit), Hakkı Hami B. (Sinob), Esad B. (Mardin), Mustafa Ağa (Dersim)

(Reddedenler)

Âtîf B. (Kayseri), Hacı Arif B. (İstanbul), Ali Süruri Ef. (Karahisarı Şarki), Muhiddin Baha B. (Bursa), Şeyh Seyfi Ef. (Kütahya), Hakkı B. (Van), Ali Rıza B. (İstanbul), Abdullah Ef. (Sinob), Emin B. (Canik), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib), Rasim B. (Cebelibereket), Hüseyin B. (Kozan), Hüseyin Hüsnü Ef. (İstanbul), İbrahim Hakkı B. (Ergani), Yunus Nadi B. (İzmir), Faik B. (Edirne), İbrahim B. (Mardin), Dr. Mustafa B. (Kozan), Yasin B. (Gazianteb), Faik B. (Cebelibereket), Yahya Galib B. (Kırşehir), İhsan B. (Cebelibereket), Re-

şad B. (Saruhan), Eyüp Sabri B. (Eskişehir), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Süreyya B. (Saruhan), Refik Şevket B. (Saruhan), Kılıç Ali B. (Gazianteb), Besim Atalay B. (Kütahya), Süleyman B. (Canik), Derviş B. (Mardin), Tahsin B. (Aydın), Mazhar Müfid B. (Hakkâri), Şahin Ef. (Gazianteb), Mustafa Âkif B. (Diyarbakir), Tevfik B. (Erzincan), Tahsin B. (İzmir), Ahmed Mazhar B. (İstanbul), Ali B. (Karahisarı Sahib), İsmail Subhi B. (Burdur), Ferid B. (Çorum), Halil B. (Ertuğrul), Hüseyin B. (Elâziz), Müfid Ef. (Kırşehir), Abdülgani B. (Muş)

Müstenkifler

Emir Ps. (Sivas), Cemil B. (Kütahya), Hasan Tahsin B. (Antalya), Ahmed B. (Yozgad), Halil İbrahim B. (Antalya), Sadık B. (Kırşehir), Osmanzade Hamdi B. (Ertuğrul), Neşet B. (İstanbul), Hasan Basri B. (Karesi), Hasan B. (Trabzon), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Tevfik Ef.

(Kângırı), Ahmed Fevzi Ef. (Batum), Esad B. (Lâzistan), İlyas Sâmi Ef. (Muş).

			Yekûnu
Kabul	Ret	Müstenkif	âra
110	45	15	170

İçtimai âti ruznamesi

1. — Zaptı sabık hulâsası
2. — Evrakı varide
1. — Şavşat kazası dâhilindeki medresenin Darülhilâfe Medresesine tahvili hakkında Batum Mebusu Fevzi Efendinin teklifi kanunisi ve mezkûr teklifin müstacelen müzakeresine dair 91 imzalı takrir
2. — Pontüs meselesine ait ceraimin hiyaneti vataniye addedilip edilmeyeceğine dair bir karar itası hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi
3. — Trakya'nın senei devriyei ziyâi münasebetiyle mevрут telgraflar
4. — Lâzistan Mebusu Osman ve Ziya Hursid beylerin, müsadere edilen bir vapura dair temenni takriri
5. — Üçüncü Şubeden encümenlere yapılan intihabat hakkında mazbata ve Muvazenei Maliye intihabatına dair mazbata
6. — İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, kıstelyvmden istisnasına dair takriri
7. — İstirdadedilen mahaller ahalisine muavenet icrasına dair Kanunun birinci maddesinin tefsiri hakkındaki lâyihayı kanuniyenin tesrii müzakeresine dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası
8. — Ziraat mektepleri hakkındaki teklifin tesrii müzakeresine dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası

9. — Bayram tatili hakkındaki takrir
3. — Encümenlerden mevрут mazbatalar
1. — Antalya livasiyle Çıldır mıntakasında teşkilâtı cedideye dair tekliflerin Dahiliye Vekâletine havalesi lüzumuna dair Dahiliye Encümeni mazbatası
2. — Osmancık Ahzı Asker Şubesinden yazıcı Mahmud'un istidasına ve bu baptaki kanunun tefsirine dair İstida Encümeni mazbatası
3. — Alay Kâtibi Cemal Efendinin istidasına dair İstida Encümeni mazbatası
4. — Muhtacı tekaüdolacak derecede mâlûl olan ümera ve zâbitan ve efrada harcırah itası hakkındaki lâyihai kanuniye hakkında Muvazene Encümeni mazbatası
5. — Tâbiyet haclarının tezyidi hakkındaki lâyihai kanuniyeye dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası
6. — Harb kazançları Kanununun tefsirine dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası
7. — Âşarın tahmin usuliyle idaresi hakkındaki lâyihai kanuniyeye dair Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası
4. — Müzakere edilecek mevad
1. — İstiklâl mahkemeleri hakkındaki lâyihai kanuniyenin bakıyei müzakeratı